Tanjore Saraswathi Mahal Series No. 8.

MAIRAVANACHARITRA

BY

KACHANA,

A DWIPADA KAVYA.

CRITICALLY EDITED

BY

SRI V. SUNDARA SARMA,
Pandit, Saraswathi Mahal Library, Tanjore.

AND

SRI A. MAHADEVA SASTRI,
Pandit, Saraswathi Mahal Library, Tanjore.

PUBLISHED

BY

SRI S. GOPALAN B.A.B.L.,
Honorary Secretary for the Administrative committee,' T.M S.S.M. Library, Tanjore.

1950.

తంజావూరు సరస్వతీ మహాల్ ప్రచురణము - 8

మైరావణచరిత్ర

(కాచనవిరచితము)

పరిష్కర్తలు

శ్రీ వి. సుందరశర్మ,
పండితుడు, సరస్వతీమహాల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు.

శ్రీ అ. మహాదేవశాస్త్రి,
పండితుడు, సరస్వతీమహాల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు.

ప్రకాశకులు

శ్రీ S. గోపాలన్, B.A., B.L,
గౌరవకార్యదర్శి, సరస్వతీమహాల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు.

1950.

NATIONAL ART PRESS
91, MOUNT ROAD, TEYNAMPET
MADRAS—18

PREFACE

The Saraswathi Mahal Library in Tanjore represents the synthesis of the three different cultural influences, the Tamilian Cholas, who ruled till the middle of the 13th century, the Telugu Nayåks who ruled till the middle of the 17th century and the Maharashtra Kings who ruled till the middle of the 19th century. This great cultural fusion was finally enriched still further by the impact of influences from the West, and of the East India Company. The contribution of Telugu Nayak Kings of Tanjore to what may be called the Tanjore school of Telugu literature, is tremendous and still remains to be fully assessed by the world of Telugu scholarship. Many of the Nayak Kings were themselves remarkable writers and it was but natural that they encouraged talented authors and also enriched their archives with rare Telugu works of their times. This is part of the explanation for the remarkable collection in the Telugu section of the Saraswathi Mahal, the other part consisting in the fact that Telugu continued to hold an honoured place under the Maharashtra Kings of Tanjore, some of whom like Raja Shahaji were reputed Telugu scholars and made frequent additions to the Telugu collection.

The following are some of the important Telugu works which we are publishing in a series.

1, Ramayanamu by KATTA VARADARAJU,

2. Taladasapranapradeepika by GOVINDA KAVI.

3. Andhra Kamandakamu by ZAKKARAJU VENKATA KAVI.

4. Ragunathanayakaabhyudayamu by VIJAYARAGHAVA NAYAKA.

5. Rajagopalavilasamu by KALAYA,

6. Kusalavopakhyanamu by RAMANARYA,

7. Dwipada Bhagavatamu (10th Skandha by) MADIKI SINGANARYA.

8. Vipranarayanacharita by VIJAYARAGHAVA NAYAKA.

9. Ragunathaabhyudayamu by VIJAYARAGHAVA NAYAKA.

Mairavanacharita, published in the following pages, was selected for publication mainly for its remarkable popular appeal. It is a folksong about Rama and Lakshmana being carried away at the instance of Ravana by Mairavana from Lanka to Patala Lanka, and their final rescue by Hanuman. We see from another text of the work available in the Madras Government Oriental Manscripts Library, that KACHANA is the author of this work. He calls himself a master of the Dwipada metre. His father is stated to be MALLADI AYYALANNA and his mother LAKKAMAMBA His place of residence is mentioned as CHELALURU in the northern parts of Srigiri, which can be indentified with Tirupati. The author has dedicated his work to CHENNAKRISHNA, the patron deity of his place.

The whole story is told in simple and homely couplets. Our Pandits Sri A. Mahadeva Sastri and Sri V. Sundara Sarma, who are both able Telugu scholars, have edited the work with critical notes and have also contributed an introduction which, we hope will be found valuable. They have removed scriptoral errors in the manuscripts as far as they could, except where they felt that correction would be of doubtful advantage. We hope that the Telugu speaking public will welcome this work as a valuable recorded version

of a well-known story, which holds our attention as much as the oriental epics.

We are grateful to the Government of Madras for the timely financial assistance given to us to preserve and bring to light the remarkable treaures in the Saraswati Mahal. We are especially grateful to our Premier Sri P S. Kumaraswami Raja and our Education Minister Sri K. Madhava Menon for the keen interest they evince in our Library.

Tanjore,
1950.

S. GOPALAN,
Honorary Secretary.

తొలిపలుకు.

—: కవి పరిశంస :—

ఈ మైరావణ చరిత్రను రచించిన కవి "కాచన" యని యూహించుట కాధారమున్నది. తంజావూరు సరస్వతీమహాల్ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమందలి తాటాకులప్రతియందు గ్రంథకర్త పేరు కానరాదు. కాని మద్రాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారప్రతియందు కవి నామధేయము కన్పడుచున్నది. ఈ రెండు ప్రతులును నేకకర్తృకములా లేక భిన్న కర్తృకములాయని చర్చించి చూచినప్పుడు పాఠభేదములున్నను, కథాసంవిధానపద్ధతి, శైలియున్నగు వానినిఁబట్టి చూడ నేకకర్తృకములనియే నిర్ధరింపవీలగుచున్నది. ఈ పరిష్కారణము శుద్ధముగా తంజావూరు ప్రతిననుసరించి యున్నది. కవినామ వంశప్రతిపాదకములగు పద్యములను మద్రాసు ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారపు ప్రతిననుసరించి యథామాతృకముగానిందు పొందుపరచుచున్నాము.

> " కౌశికగోత్రమున ఘనతకునెక్కి
> సర్వ విద్యలయందుఁ జతురుఁడై యున్న
> నలరంగ మల్లాది యయ్యలన్నకును
> రమణిరత్నంబైన లక్కమాంబకును.
> నేకసుతుఁడు ధీరుఁడు వంశాన్వయుండు
> శ్రీహరికులజుఁడు చిట్టయసోదరుఁడు
> కరమర్థితోఁ దుత కాచనను వాఁడ "

కౌశిక గోత్రోద్భవుఁడగు మల్లాద అయ్యలన్నకును లక్కాంబకును జన్మించిన వాఁడు "కాచన" యని దీనినిఁబట్టి తెలియుచున్నది.

> " ......శ్రీగిరి సుత్తరంబునను
> విలసితమైన యాచెలులూరిలోన
> అవతారమైయున్నయట్టి యహోత్కు

నాకులదైవంబు నన్నేలుసామి
హరిచెన్నకృష్ణుని నాత్మలోఁదలఁచి ''

శ్రీగిరికి (తిరుపతియో లేక శ్రీశైలమో) ఉత్తర భాగమందు "చెలులూరను" గ్రామమందున్న తన యిష్టదైవమగు "హరిచెన్నకృష్ణు"నికి కవి తనగ్రంథమునంకితము చేసినట్లు తెలియుచున్నది. అదేప్రతియందు మరియొకచోట

" అరయ వాధేవల్లి హర్మ్యభాగమున
దివ్యావతారమై తిరముగానున్న
ఆలలోకారాధ్యనాగమ వినుత
చెన్నకృష్ణుని నాదు చిత్తంబులోన ''

అని కన్పడుచున్న వాక్యములఁబట్టి కూడ వాధేవల్లికి చెలులూరను నామాంతరమేమో? దీనిని నిర్ధరించు పట్లనాధారములు దొరకనందున దీనినిర్ణయభారము సహృదయులగు పండితులపై వదలి వేయుచున్నాము.

—: కథాభాగము :—

రెండుప్రతులలోను కథాభాగము వసిష్ఠులవారు శ్రీరామచంద్రునకు వక్కాణించునట్లున్నది. కథాసంవిధానముకూడ సమానమే.

శ్రీసీతారాములపట్టాభిషేకసమయమున రామరావణయుద్ధములో పేరెన్నికగన్న వీరులకు సన్మానము జరుగును. హనుమంతుని పరాక్రమమును శ్రీరాముఁడు గొనియాడును. వసిష్ఠులవారు మధ్యనందుకొని—"ఓ రామా! నీకు హనుమంతుఁడు చేసినయుపకారములకు మేరయేలేదు. మైరావణుని మాయానిద్రయందున్న నీకును దెలియని యొక గొప్ప సాహసకార్యమును హనుమంతుఁడు చేసియున్నాఁడు. ఆకథను చెప్పెదను వినుము." అని యీ విధముగా వసిష్ఠులవారు మైరావణ చరిత్రమును శ్రీరాములవారికి చెప్పునట్లుగా కథనడచుచున్నది. మైరావణుఁడు తన మిత్రుఁడగు రావణప్రేరితుఁడై రామలక్ష్మణులను హనుమంతుని వాలంపు కోటనుండి మాయావిభీషణవేషధారియై హనుమంతుని మోసగించి యపహరించుట; హనుమంతుఁడు తన తప్పు తెలిసికొన్నవాఁడై పాతాళలంకకు వెళ్ళి మైరావణుని వధించి శ్రీరామలక్ష్మణులను విడిపించి తీసుకొనివచ్చుట మొదలుగాఁగల సంభవములిందు వర్ణితములు.

—: శైలి :—

మాకు దొరికిన రెండు మాతృకలను పరిశీలించి చూడ, ఈరెంటికిని మూలాధారమగు నొకమాతృకయుండెననుట స్పష్టమగుచున్నది. ఆప్రధాన మాతృకను జూచి వ్రాసిన వ్రాయసకాండ్రసృష్టియే యీరెండుప్రతులని కంఠోక్తిగా చెప్పవగును. తప్పులను దొర్లించుటలో నిద్దఱు వ్రాయసకాండ్రును సరిసమానులై యున్నను, తంజావూరుప్రతి కొంతశుద్ధమై యొప్పుచున్నది. సంగ్రహింపవలసిన చోట వివరించియు, వివరింపవలసినచోట సంగ్రహించియు కథయొక్క నడక యొగుడుదిగుడుగానున్నను, మొత్తముమీఁద సౌలభ్యము, రమ్యత గ్రంథమునందు చాలభాగములందు కననగును. రచన సంస్కృతసమాస భూయిష్టమై ప్రబంధ శైలిననుసరించక పోయినను, వాడుకమాటలతో సొంపారి యున్నది.

మంజరీద్విపదకు చెప్పబడిన ఛందోనియమములను కవి పాటించి యుండ లేదు. కొన్ని చోట్ల ప్రాసయతులను కవి యుపయోగించియున్నాఁడు. "తుద మొదళ్లనుఁగంటి దూకు శబ్దంబు — వర్జించి" యను నియమమును నీకవి పాటించనే లేదు. తుదలందు ప్రాసములను గూడ పొందించలేదు. ఈ విధముగా నీమంజరీద్విపదలను కవి స్వేచ్ఛానుసారముగా నీకావ్యమున సాగించియున్నాఁడు. ఈ స్వేచ్ఛావర్తనయందును నొక మాధుర్యమున్నది. ఇదియే మాదృష్టి నాకర్షించినది. స్వేచ్ఛావర్తనమును కోరెడు ఆంధ్రసాహిత్యరమణికిదియొక చిన్నయాభరణమై యుండగలదని మా నమ్మకము.

—: విశిష్టత :—

సాధారణముగా ద్విపదకవిత్వమునకు జనాదరణమెండు. దీనికి "రంగనాథరామాయణము" యొక్క బహుజనాదరణము ముఖ్యమైన యుదాహరణముగా తీసుకొనవచ్చును. ఆంధ్రదేశమందు పల్లెపల్లెలోను జాతీయగీతములు మంజరీద్విపదలలోనే యున్నవి. ఊడుపులలోను, దంపుళ్ళయందును పాడు పాటలన్నియు ద్విపదలలోనే యుండుట మన మెఱిఁగినదే. అనాదిగావచ్చుచున్న దశరా పద్యములు కూడ నీతెగకు చేరియున్నవి. బొబ్బిలియుద్ధము, బాలనాగమ్మకథ, పాముపాట, కుశలాయకము మొదలగు గీతములకున్న ప్రచారము పెద్దపెద్ద ప్రబంధములకుండుటలేదు. మంజరీద్విపదబద్ధమైన విశిష్టకావ్యమిదివరలో నెక్కడను కానరాలేదు. ఆలోటును బహుదోషభూయిష్టమైనను, ఈ చిన్ని

పాత్రము పూర్తి చేయుదునని మా యాశయము. ఈ విషయమునుద్దేశించియే మేమీ మైరావణచరిత్రను ప్రచురించితిమి.

—: పరిష్కరణము :—

మేము గ్రంథాంతరసహాయమున సరిదిద్దినయపపాఠములను ఫుట్‌నోట్సులో నిచ్చియున్నాము. కొన్ని కొన్ని చోట్ల లుప్తమైన భాగములను పూరించుచుపట్ల, ఆ యా భాగములు బ్రాకెట్లమూలముగా చూపింపఁబడినవి. యతిభంగములు గణభంగములు సూక్ష్మముగా పరిశీలింపఁబడినవి. అచ్చు పొరపాట్లను తప్పొప్పుల పట్టికలో చూపించితివి. అట్లుండియు ననేకతప్పులు దొర్లియుండును. కావున పండితులును సహృదయులును ఈమాయుద్యమమును ఆదరింతురుగాక యని ప్రార్థన.

సరస్వతీమహాల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు. 1950.

పరిష్కర్తలు.

విషయానుక్రమణిక

శుభమస్తు

అవిఘ్నమస్తు

మైరావణచరిత్ర.

కథాప్రారంభము.

శ్రీ రామచంద్రుఁ డాశ్రితవత్సలుండు
కారుణ్యజలనిధి ఘనయశోధనుఁడు
సుజనరక్షకుఁడును సుగుణభూషితుఁడు
నమరారపతిఁ గూల్చి యర్ధితో నప్పుడు
రాజచిహ్నంబులు రమణతోఁ దాల్చి
యంతనయోధ్యకు నతివేగవచ్చి
పరఁగవసిష్ఠుని పదములకెఱఁగి
వలనొప్పఁ గైక నివాసంబుఁ జొచ్చి
దండప్రణామంబుఁ దగనాచరించి
పిదపసుమిత్రకుఁ బ్రియముతో మ్రొక్కి
మఱివచ్చి కౌసల్యమా[1]ళిగఁ జొచ్చి
తనతమ్ముడునుఁ దానుఁ దనపత్ని [2] తోఁగఁ
జనుదేరఁ గౌసల్య వర్చించి చూచి
జడలు వల్కలములు చిన్నబోకయునుఁ
దబసివేషంబులఁ దనరారుచున్న
తనతనయునిఁ జూచి తలఁపులో నపుడు
వగపునఁ దనభర్త వగపుఁ జింతించి

---

[1] మందిరము. [2] యును.

యున్నట్టి తన తల్లి నూరార్చి పిదపఁ
గొమరొప్పఁదగువారిఁ గుశలంబులడిగి
తనకు మ్రొక్కినఁగని తద్దయు వేడ్క
సీతామహాదేవిఁ జెలఁగిదీవించి
మందిరాభ్యంతర మణివేదియందుఁ
గూర్చుండిరెంతయుఁ గొమరుదీపింప.
ఆ విభీషణునకు నగచరులకును
[1]నంగద సుగ్రీవ యాంజనేయులకు
భద్రపీఠంబులఁ బఱఁగఁ బెట్టించి
యంత [2]రాముఁడు పరమానంద [3]మంది
భరతశత్రుఘ్నులు [4]భక్తితోఁ గొల్వఁ
గరువు రోగభయముఁ గలుగకెప్పుడును
దనకు వర్ణాశ్రమధర్మముఁగల్గి
పరిపాటిఁదప్పక బహువిధోపాయ
పరిపూర్తిమై భూమిఁ బాలింపుచుండె.
నిత్యకల్యాణముల్ నిత్యసంపదలుఁ
గలిగి వేదధ్వనికలితమై యపుడు
నిత్యోత్సవంబుల నెగడునప్పురము.
పరమసంప్రీతితో భానువంశజుఁడు
చెలువొందఁదమ్ములు చేరి కొల్వఁగను
మఱికొన్ని దినముల మనుజేశ్వరుండు
తనరంగ సుముఖుఁడై తరుచరసేనఁ
బనుపంగవలెనని యాత్మలోఁదలఁచి
భరతుని దెసఁజూచి పలికె రాఘవుఁడు.

[1] సుగ్రీవుడంగదు సుషేణాదులకును. [2] రఘువుండు. [3] డగుచు [4] బలసితను.

"కపిసార్వభౌములు ఘనబలోద్దండు
లతులితసాహసులలసి యున్నారు
వలనొప్ప వారి నివాసంబులకును
నతిభక్తితోడుత ననుపంగవలయు
నటుగానఁగొలువుకు నాయిత్తపడుఁడు."
పరఁగ శత్రుఘ్నునిఁ బనిచెనాక్షణము
పనిచిన సంప్రీతిఁ బరఁగనా కపులఁ
గొమరొప్పఁబిలిపించి కొలువుకూటాన
గంధంబు పన్నీరుఁ గలుపఁగఁజేసి
దివ్వెలు ముట్టించి దివ్యంబులైన
ముత్యాలముగ్గులు ముదమొప్పఁబెట్టి
మణిమయదీప్తుల మహిమఁజెన్నొంద
సమ్ముఖంబునకును సరగఁదెప్పించి
పఱపించి వేడుక భద్రపీఠంబు
మానుగాఁబెట్టించి మణివేదియందుఁ
గరమర్థి నవరత్నగద్దె వేయించి
హితుల మంత్రుల పురోహితుల నాశ్రితుల
[1]వరవసిష్ఠాదుల వరుస రప్పించి
కవిబుధపాఠకగాయకాదులను 30
భరతశత్రుఘ్నులఁ బరఁగ రప్పించి
తెఱఁగొప్ప ఛప్పన్న దేశాధిపతులఁ
దంత్రజ్ఞులను వీరదండనాయకుల
గణనకుమించిన గజ[2]వాహకులను
[3]నతిరథముఖ్య మహారథికులను

---

[1] పరవసిష్ఠాది మునులరప్పించి. [2] వాహనముల. [3] అతిరథమహారథులాదిసమరథులు.

బ్రియమొప్ప నందఱఁ బిలిపించి రపుడు.
రంజిల్ల పజ్జను బ్రద్దలువారు
బడవాళ్లు మొదలుగా పరమహర్షమున
[1]రాయభారుల వేడ్క రాజముఖ్యులను
రప్పించికొలువుండి రావేళ నందు.
అంతలో రఘురాముఁ డానందమొంది
చెలువొప్పఁ బన్నీట జలకమ్ములాడి
కస్తూరినామముఁ గరమొప్పఁ దీర్చి
దివ్యాంబరంబులఁ దెఱఁగొప్పఁ గట్టి
యలరు శ్రీపాదాలనందెలుఁ జెట్టి
నూతనంబుగ మొలనూళ్ల నమర్చి
కంకణంబులు రత్నఖచితమైనట్టి
బాహుదండంబులఁ బద్మలోచనుఁడు
పదకంబు నురమున బాగుగాఁ బెట్టి 40
రవికోటిదీప్తుల రంజిల్లుచున్న
రత్నకిరీటంబు రవికులోత్తముఁడు
శిరసున ధరియించి చెలువుదీపింప
మదనకోటిప్రభ మహిమఁ జెన్నొంది
విప్రులుదీవింప వేదమంత్రముల
[2]నక్షతల్ చల్లిరి యతివేడ్కతోడ.
నగరువెల్వడి వచ్చి నరలోకవిభుఁడు
పరఁగంగ మంగళపాటకుల్ పొగడ.
వలనొప్పఁ గొలువుకు వచ్చి రాఘవుఁడు
సింహాసనంబునఁ జెలగి కూర్చుండి

---

[1] రాయభారులు నియోగులను వేడ్క. [2] అక్షింతలొసంగి చల్లిన.

చెలువొందఁ దమ్ములు చేరికొల్వఁగను
నఖిలలోకారాధ్యుఁడసురాంతకుండు
నగుసత్యకల్యాణుఁడమితవిక్రముఁడు
రాఘవుఁడభినవరాజశేఖరుఁడు
వర్ణాశ్రమంబుల వరుసఁబాలించి
బహువిధశాస్త్రముల్ పరఁగువిద్యలనుఁ
బరికించి సంతోషపూర్ణుఁడగుచు
వెలయంగ వానరవీరులఁజూచి
చిత్త[1]మురంజిల్లఁ జిరునవ్వునగుచు
సంతోషమునఁ గృపా[2]సంరంభముననుఁ 50
దలఁపున మోదంబు దైవారుచుండ
వలనొప్పఁబలికె నావాలిమర్దనుఁడు.
"మీరుమహాత్ములు మీరుబల్లిదులు
మీరుచేసినమేలు మేదినిమీఁద
వెలయంగ[3] రాక్షసవీరులతోఁడ
రావణాదులనెల్ల రణభూమిఁజంపి
జానకిఁజేకొంటి సంతోషమునను.
పరఁగంగ(దీర)ని బంధువుల్ మీరు
తగనిక్కడికివచ్చి తడవాయెనింక
మీనివాసములకు మీరేఁగుడనుచు
సుగ్రీవుడాదిగా శూరులనెల్లఁ
బిలుపించి వేర్వేరఁ బ్రియములఁజెప్పి
కరముద్ధిఁదగినట్టి కట్నంబులిచ్చి
హనుమంతుఁగొనియాడియొసరప్పించి

---

[1] మంతోషముగా. [2] సంభటిగొసంగ. [3] నాదనుజ.

కరుణించి వేడ్కతోఁ గౌఁగిటం జేర్చి
యర్ధాసనంబున నాతని నునిచి
వెలయఁగఁ గొలువెల్ల విస్మయంబందఁ
గామరొప్పగను వంశకులగురుండైన
సంయమీంద్రునిఁ జూచి చయ్యనఁబలికె.

—:శ్రీరామచంద్రుఁడు హనుమంతుని
పరాక్రమమును వర్ణించుట:—

" వరమునిశ్రేష్ట! యీవాయునందనుఁడు ౧౦
యెంతవాఁడనవచ్చు నిందఱిలోన
హనుమంతుఁడనఘుఁడు నాత్మబంధుండు
[1]నొనరంగఁ జేసిన యుపకారమునకుఁ
[2]ప్రత్యుపకారంబు వశమె చేయంగ,
చెప్పెదనీతండు చేసినలావు
భూసుతఁగోల్పడి పొలుపొందవచ్చి
పంపానదీతీరప్రాంతంబునందుఁ
[3]గణఁగినాతోడు లక్ష్మణుడుండఁ జూచి
భానుతనూజుండు భయమందుటయును
వలదని వారించి వనచరేశ్వరుఁడు
కడుభక్తిమేమున్నకడకేఁగుదెంచి
యతనివృత్తాంతము నంతయుఁ జెప్పి
పరఁగ నాతని మాకు బంధుగాఁ జేసి
సీతభూషణములఁ జెలువొందఁ జూపె.

---

[1] వొనరనితండు చేసిన. [2] పరంగాగ నెట్టిట్లు. [3] కణంగి లక్ష్మణుండుపై ండుండఁ జూచి

[1]ఆవాలిమర్దించి సూ[2]రవిసూనుఁ
బరఁగఁ గిష్కింధకుఁ బతిగాను జేసి
కపిసేనలన్నియుఁ గరమర్థిఁగూర్చి
వెరగొప్ప జానకి[3] వెదకఁబుచ్చుటయు
ముదమొప్ప[4] నావ్రేలిముద్రికఁగొనుచుఁ
దారాసుతునితోడఁ దరుచర్లతోడ 70
వెలయుదక్షిణ భూమి వెదుకంగఁబోయి
యంబుధిఁగడకేఁగి సుందఱనునిచి
యరయసముద్రంబు నవలీల దాఁటి
తానొక్కరుఁడెపోయి తగలంకఁజొచ్చి
చొరరానిచోట్లకుఁ జొచ్చిశోధించి
కలయనంతటఁ జూచి కానంగరాక
వడలక [5]దనుజేంద్ర వనములోపలను
జానకిఁబొడగాంచి చతురుఁడై నిలిచి
ముదమొప్ప నావ్రేలి ముద్రికనిచ్చి
వెలయసీతకుఁ దనవృత్తాంతమెల్ల
నెఱుఁగించి మాయున్కి నెఱుఁగించి పిదప
ధరణిజమదిఁగొని తాపంబు[6] మాపి
యాయింతియిచ్చిన యాన[7] వాలంది
వనితచేనధికపు[8] వరములు వడసి
సంతసంబునఁజని చదురుఁడై మెఱసి
వదలక దనుజేంద్రు వనమెల్లఁబెఱికి
వనపాలకులఁజంపి వాయునందనుఁడు

---

[1] ఆతనిపగ సాధించి. [2] కలిసూను. [3] వేడ్క. [4] తన వ్రేలి. [5] యాదనుజ.
[6] మాన్పి. [7] బాలంది. [8] వలములు.

సేనయునగ్రణ్యుల నేవురఁజంపి
మహినొప్ప నేడ్గురు మంత్రినందనుల
నరయంగఁ దునుమాడి యక్షయుఁ జంపి 80
[1]శక్రారితోఁ బోరి చాలనొప్పించి
బ్రహ్మాస్త్రనిహతి[2]కిఁ బద్ధుడై పోయి
యాసభాంతరమున నతనిభర్జించి
వానియాజ్ఞకుఁ దనవాల మొప్పించి
నెరయలంకాపురి [3]నీఱుఁగావించి
తిరుగ జానకి చేత దీవెనలంది
పటుభుజశక్తిమై పశ్చిమద్వార
మునను న్నలంకిణి [4]మొక్కపోఁజేసి
యరుదై నజలనిధి నవలీలదాఁటి
యంగదాదులఁగూడి యలరుచువచ్చి
రవినుతునకుఁ దమగా[5]కనుఁ దెలిపి
సీతమాటలుఁ దెల్పి సేమంబుఁ జెప్పి
మగువశిరోమణి మాకునందించి
వెలయంగ మామది వేదనఁదీర్చి
తరుచర సేనతోఁ [6]దరలి తావచ్చి
వలనొప్ప నలునిచే వార్ధిఁగట్టించి
యావిభీషణునకు నభయంబులిచ్చి
వనచరసేనల వార్ధి దాఁటించి
లంకపై విడిపించి లావులుమెఱసి
దనుజాధిపీరులఁ దనవాలతతుల 90

---

[1] యింద్రారి. [2] చేపట్టుబడి. [3] నీరుగా. [4] నుక్కణగించి. - [5] యెఱుగించి.
[6] తగకదలించి.

వరుదుగాఁ జెండాడి యావహంబునను
వాయుపుత్రుఁడుగాన వాయువుకరణిఁ
దగనన్ని దిక్కులఁ దానయైయుండి
యెచ్చోట [1]నరసిన నచ్చోటఁదానె
యుద్ధంబుఁ జేయంగ నురుభుజబలిమి
నింద్రారిశరహతి వేదనబొంది
కపిసేనలన్నియుఁగలఁగి మూర్ఛిల్లె.
సౌమిత్రియును శేము సహితంబుగాఁగ
నతిదైన్యవృత్తిమై నలయుటఁజూచి
దైవవరంబునఁ దరుచరేశ్వరుఁడు
మూర్ఛనొందడుగాన ముదము దీపింప
వలనొప్ప నాజాంబవంతునిచేత
నలర సంజీవనీయౌషధం బెఱిఁగి
యతివేగమునఁబోయి యౌషధాచలముఁ
బెఱికి చక్కటనిడి పెంపొందఁదెచ్చి
పరఁగంగ నందఱి ప్రాణంబులెత్తి
సౌమిత్రిప్రాణంబుఁ జయ్యన నెత్తి
కరమర్థినామదికలఁకెల్లఁ దీర్చి
యొనయంగ నాప్రాణమెత్తె నత్తరిని
హనుమంతుఁడెంతవాఁడనవచ్చునరయ 100
నతనిఁబ్రస్తుతిచేయనెవ్వరి వశము”
అని యిట్లు రాఘవుఁడనిలజుఁబొగడ
వరవసిష్ఠుఁడు రామవసుధేశుకనియె.
“రాజీవదళ[2] నేత్ర! రఘురామచంద్ర!

---

[1] దగినయచోట. [2] నయన.

సంగ్రామబలభీమ ! జయమనోధామ !
సీతామనోరామ ! శ్రీరామ ! రామ !
కొమరొప్ప హనుమంతుఁ గొనియాడితిపుడు
యిదియు విచిత్రమా యినవంశతిలక !
యరయరాజుల [1]తోడ నాలంబులోనఁ
జంచలింపక లావుసేయంగవచ్చుఁ
బతిపేరుగొని నిల్చి బవరంబులోన
నధికునినైన మూరవలింప వచ్చుఁ
బతిలేకఁ గార్యంబుఁ బరఁగనేకాకి
చింతింపవచ్చునే శ్రీరామచంద్ర !
చెలఁగి మీయెకటను జేసినలావుఁ
బొగడితి రఘురామభూవర ! నీవు
నరయసీతని లావుకచ్చెరు[2]వొంద
[3]నున్నవారందఱు చిన్నవారిందు
[4]నెన్నఁగ నెక్కువా సీతనిలావు   110
వినవయ్య చెప్పెద విశ్వలోకేశ !
పగలెవ్వఁడైనను బంతంబు మెఱసి
చెలఁగి కయ్యంబులు సేయంగవచ్చు
నాయర్ధరాత్రి మీకైనఁ బోరామి
కీతఁడుఁ దీర్చెఁగా కితరుల తరమె
యీతెఱంగంతయు నర్కజుఁడెఱుఁగు
నిజయోగమునుఁ జేసినే మెఱుంగుదుము''
అనవుఁడు రఘురాముఁడాశ్చర్యమంది

---

[1]నెదుట. [2]వుదలఁప. [3]వున్నవారంతు నిట చన్నవారంగు. [4]యెన్న చెప్పంగ నెక్కుండితనిలావు.

ముకుళితహస్తుఁడై ముదముదీపింప
నదియెవ్విధంబటులా సతీవలయు
నని ప్రణమిల్లిన నమ్మునీశ్వరుఁడు
రాఘవు దెసఁజూచి రమ్యాత్ముఁడగుచు
వెలయనావనచరవృత్తాంతమెల్లఁ
జెప్పంగ దొణఁగె[1]ను జెవులూరనంత.

—: శ్రీరామునకు హనుమంతుని పరాక్రమమును వసిష్ఠుడు తెల్పుట :—

పరఁగంగ లంకపై భానుకులేశ!
విడిసి యుద్ధముసేయ వెలయంగ మీరు
[2]పెక్కురక్కసులనుఁ బేర్కొని చంపి
మర్కటసేనలు మలయుచుండఁగను
దనమది బెగడొంది దనుజనాథుండు

—. రావణుఁడు తన భంగపాటును దలఁచి విచారించుట :—

"పరఁగ శ్రీరాముని బాణాగ్నిచేత
భస్మమైపోయిరి పటుభు[3]జబలులు 120
[4]అతికాయుఁడును నామహాకాయుఁడరయఁ
గుంభకర్ణాదులు కూలిరి ధరణి
దురములోని రిపులఁద్రోలి నిర్జింపఁ
జాల నాఘనశక్తిఁ[5]జనుదెంచుఘనులు
వాయుతనూజుండు వనచరోత్తములు

నాసంయమీశ్వరుడు. [2]పెక్కండ్రు రాక్షసుల. [3]భుజాభటులు. [4]అతికాయుండు మహాకాయుండు. [5]చెన్నొందు.

ధట్టించి గెలువంగఁ దరముగాదింక;
కడఁగి మహోత్పాతకారణముగాఁ
జెలఁగిరాముఁడు తెంపుసేయఁడుగాని
యరదుగాదివ్యాస్త్ర[1]హస్తుఁడౌనేని
యొక్కటఁదెగ[2]టార్చు నొనరంగనన్ను
నావిభీషణుకోర్కెలన్ని సిద్ధించు
పరఁగఁ గుందిన విని పరులు నవ్వుదురు."

—: రావణుఁడు మైరావణుని రప్పించి
మంత్రాలోచనముఁ జేయుట :—

అనిభయంబునుబొంది యాత్మలోపలను
చింతించి తలపోసి చిత్తంబు కలఁగఁ
బరఁగ మాయోపాయబలముననఁగాని
వీరుల గెల్వంగ వెరవుగా నుచు
మదిసంతసంబొంది మహిరావణుం
అధికమాయోపాయుఁడతిసత్వధనుఁడు
నాభుజబలిమిగా నమ్మినవాఁడు
పాయనిచెలికాఁడు పరమసాహసుఁడు 130
అతనిచేఁగాని [3]యర్కవంశజుల
నరయగెల్వంగరాదని నిశ్చయించి
[4]రావణుఁడపుడు మైరావణుఁదలఁచె.
తలఁచినంతట వాఁడుతనమదిలోన
నతిసంభ్రమంబున నానందమొంది
దశకంఠుఁ[5]డిల్లెలఁ దలఁచెనోయనుచు

---

[1] మందుకొనెనేని. [2] జూచు. [3] యినకులోత్తముల. [4] రావణుడప్పుడు. [5] డిదియాల

మంత్రిసమేతుఁడై మానుగావచ్చి
దశకంఠుముందటఁ దడయక నిలిచి
''ఏమి రావణ! నీకు నింతకార్యంబు
పుట్టెను దలఁచితి పొలుపొంద నన్ను?
పంపుమేపనినైనఁ బరఁగఁ జేసెదను
చారవనీశ్వరుకైనఁ జోవుడుఁబెడుదు
బ్రహ్మాదిసురలను బట్టి భర్జింతు
నాపోశనముఁగొంచునంబుధులెల్లఁ
గులపర్వతంబులఁ గుదియించిపెటికి
తోరంబుగాఁబెట్టి దొంతులుపేర్తు
ధరనెల్లఁబిడికిట దర్పించిపట్టి
పొడిపొడిగాసేతుఁ[1] బొంకింబుమెఱసి
నీవేలవెఱచెదు నిఖిలైకవీర!''
అనవుండు దశకంఠుఁడాత్మలోనుబ్బి 140
యతనికౌఁగిటఁజేర్చి యర్ధాసనమున
నతివేడ్కతోనిల్పి యతిముదంబెసఁగఁ
దనపూర్వకథనెల్లఁ దగఁజెప్పఁదొడఁగె.
''వినుమహీరావణ! విశ్వలోకమున
రఘువంశతిలకులు రామలక్ష్మణులు
తమతండ్రిపనుపున దండకాటవిని
చెలఁగి తపోవృత్తి[2] చేనొప్పుచుండఁ
[3] జెన్నొందనొకనాఁడు చెల్లిశూర్పణఖ
వారలమదిఁగోరివచ్చినఁబిదప
రాముఁడు సౌమిత్రి నలవేడ్కఁ జూచి

ధీరంబు. [2] చరియింపుచుండ. [3] ఒకనాఁడు శూర్పనివి యుల్లాసియగుచు.

యెందుండివచ్చెనో యీ[1] మోహనాంగి
శిక్షింపమనవుఁడు చెలఁగియాక్షణమె
ముక్కులుఁ జెవులును మొండుగాఁగొట్టి
ఖండించి పంపిన ఖరుఁడు కోపించి
దండెత్తి పోయిన దర్పంబు మెఱసి
దూషణత్రిశిరులతో వారిఁజంప
(బంగరులేడిగాఁ బంపిమారీచు)
[2] బంధుమర్దకులనుఁ బడతితోఁజీల్చ
[3] జనకతనూజనా చపలలోచనను
జెఱఁబెట్టి తెచ్చితిఁ [4] జెడ్డకోపమున 150
(నినకులోత్తములంతనీవార్త నెఱఁగి)
వానరసేనతో వార్ధిఁగట్టించి
యీలంకపై విడిసి యిట్టిరాక్షసులఁ
బెక్కండ్రఁజంపిరి పృథివికంపింప
బలియురు పెక్కండ్రు పడిరి భూస్థలిని
[5] పటు విభీషణుఁడంతఁ బగవారిఁగూడె.
అటుగాన నీప్రాపునర్థించియేను
చలముననాపగసాధింపవచ్చు
నని నిశ్చయం[6]బంది యాత్మలోనుబ్బి
నినుదలఁచితి నేను నిఖిలైకవీర!”
అనమహిరావణుఁ డాత్మలోపలను
గనుఁగొని పల్కె నిష్కపట భాషలను

---

[1] మోహశాలి. [2] బందుమర్దకుగా బలినిచి మారీచు. [3] తొలంగక జానకి తోడ్కొని దెచ్చి. [4] చెటుల. [5] పరఁగ విబీషణుడంత. [6] యించితను

—: మైరావణుఁడు దశకంఠునకు బుద్ధి చెప్పుట :—

''వినవయ్య రావణ! వీరపుంగవుఁడ!
యిదియేల యెఱుఁగవే యిట్టి కార్యంబుఁ
జేయఁగనుచితమే చింతించి చూడఁ
బరభామఁ దెచ్చుట పంతమే నీకు
సకలశాస్త్రంబుల సకలధర్మముల
(నెఱిఁగిన వాఁడవు రోమందు నిన్ను)
పరసతిపై దృష్టి పాపకర్మంబు
[1]తగఁబరసతిఁగూడఁ దలఁచినవాఁడు 160
పొలుపొందగా భువి పురుషాధముండు.
వెఱ్ఱివాఁడైనను పిఱిఁడియైన
బంద[2]యైయున్నను పాపాత్ముఁడైన
బుద్ధిహీనుండైన భువనంబులోనఁ
జెలువొందఁదనవాఁడు చెప్పినబుద్ధి
వినవలెనటుగాక వినకుండెనేని
యొనరంగ దానికి నుత్తరంబిచ్చి
పరగంగఁబ్రియములుఁ బలుకుదుగాని
తనవారి విడుతురా తగబుద్ధిమాలి
పొలుపొందఁదరువునఁ బుట్టినశాఖ
పరగంగఁదరువునుఁ బాసి పోయినను
[3]దికుఠారంబుతో నలరంగఁజేరి
పడపడి తరువులఁ బట్టిచెండాడుఁ
దద్గతిఁదలఁపవు దనుజాధినాథ!

---

[1]మోహించి పరసతి ముగిగూఁడదలచు. [2]వాండైనను. [3]గొనకొనియువికుటారం బునగూడి.

తననెనరోరునిచేఁదగఁ గోలుపోయి
జయముఁగోరెఁడువాఁడు చపలుఁడుగాఁడె
అటుగానపౌలస్త్య! యావిభీషణుని
విడిచినప్పుడే నీవు కీడిఁడివైతి
కాదె; నీకెఱుఁగని కార్యంబుగలదె''
అని నీతివాక్యంబులతనికిఁ జెప్పి 170
పంక్తికంధరుఁజూచి పదపడి యనియె
''కడచిన కార్యంబుఁ గలవెతలపోయు
బుద్ధిచెప్పితిగాని భువనైకవీర!
యిదెకొనిపోయెద నినకులోత్తములఁ
బరగంగ నాయట్టి బంధుఁడుకలుగఁ
దలఁకనేటికి నీవు దశకంధరుండ!
యేమరకుండుమీ'' యనిసాగిపోయె.
అంతలో నీవార్త లంతయుఁ దెలిసి
యావిభీషణుపత్నియైన యాసరమ
పరఁగఁగ నొయ్యనఁ బన్నరులచేతఁ
బొలుపొంద నీవార్త పుత్తెరనచట
విని విభీషణుఁడతివిస్మయంబునను
దనమదిలోన నెంతయు బెగడొంది
యతిసంభ్రమంబున నర్కజుఁజూచి

—:విభీషణుఁడు సుగ్రీవునకు మైరావణుని మాయలఁదెలిపి హెచ్చరించుట :—

''వినవయ్య సుగ్రీవ! వీరపుంగవుడ!
యిదియొక్క యుత్పాత మిప్పుడుపుట్టె

మహిరావణుండను మనుజాశనుండు
దశకంఠునకువున ధరణీశ్వరులను
మునుకొని పాతాళమునఁ గొనిపోవ
నాతఁడు పనిబూని నల్గేఁగినాఁడు
వానిఁగానఁగరాదు వనజానక్షైన
మాయల మతముల మంత్రయంత్రము
నధికుఁడాతని గెల్వ హరిహరాదులకుఁ
దరముగాదటుగాన ధరణీశ్వరులను
గావఁగలేనయ్య కపికులోత్తముఁడ!
చెలువొందు వనచరసేనలనెల్ల
వెలయంగ దగ్గఱ [1]విడియంగఁజేసి
యరుగుము నీవింక నన్నిదిక్కులకు"   180

—:సుగ్రీవుడు హనుమదాదులఁబిలిచి
మైరావణునిగురించి చెప్పుట:—

అనవుండు సుగ్రీవుఁడతిసంభ్రమమున
హనుమంతుమొదలుగా నందఱంబిలిచి
"యీవార్త వింటిరె! యింతలు మీరు
కరమర్థి రాజులఁగావంగవలయు"
అనవుండు కపివీరులవ్వుగాక యనుచుఁ
బోయి యసిలజాని బుద్ధినూహింప
[2]నంజనాసుతుఁడంత నటకేఁగుదెంచి

విడియించుటకుని చెప్పి. [2]చెటవొందు వానరసేనల నెల్ల.

—:హనుమంతుఁడు వాలంపుకోట నేర్పఱచి రామలక్ష్మణులఁ గాచుట:—

కొమరొప్ప వాలంబుఁ గోటగాఁదీర్చి
పాతాళమునఁగొంత ప్రబలంబుగాఁగ
మింటికినెగయించి మిన్ను ముట్టించి
వజ్రపంజరముగావడిఁ జుట్టుముట్టఁ
(జెలువొంద వానరసేనలప్పుడును) 190
నత్యంత శూరులై యుందుండిరంత

—:మైరావణుడు తన పత్నితో రామలక్ష్మణులఁ గాళికి బలియిత్తునని పల్కుట:—

మరిసంభ్రమంబున మహిరావణుండు
దశకంఠుపనిబూని తనపురికేఁగి
తననివాసముఁజొచ్చి తనపత్నిఁబిలిచి
పౌలస్త్యుపగతుల భానువంశజులఁ
బరఁగంగఁగొనివచ్చి భద్రకాళికిని
బలియిత్తునేఁడు నాపంతంబుమెఱయఁ
గొమరొప్ప నీవింట గృహదేవతలను
నర్చింపు మనవుఁడు నతిభీతిఁబొంది
మాతంగి చలియించి మహిరావణునుఁ
గనుఁగొని పలికె [1] గద్గదకంఠి యపుడు

—మాతంగి మైరావణునకు హితమును జెప్పుట:—

ఇదియేమి రావణ! యీవిచారంబు

[1] నాగకంఠియగుచు.

చింతింపఁ దగునయ్య చల్ల బోనేఁడు
పనిలేని పనినీకుఁ బగ యేటికయ్య
ఒరుఁబగ నీమీఁద నూహించుకొనుట
బుద్ధియెరాజ్యంబుఁ బోనాడుకొనుట
నీతివిరోధంబు నిఖిలంబులోనఁ
జెప్పెద వినవయ్య శ్రీరాఘవుండు
పరఁగ రావణుఁ [1] బాధఁబడ లేక వేగ
[2] మురహారితోసురల్ మొఱఁబెట్టుకొన్న 200
కారణవశమునఁ గౌసల్య [3] యందుఁ
బుట్టినాదనుజులఁ బోకార్చుకొఱకు
నటుగాన నరుఁడుగాఁడతఁడు శ్రీవరుఁడు,
పిన్నప్రాయమునాఁడు పెర్మిఁగౌశికుఁడు
యాగసంరక్షకై యర్థించుటయును
[4] ననుజులక్ష్మణునితో నటఁ గూడి వేడ్కఁ
దనతండ్రి పనుపునఁదగ మునీశ్వరుని
పనివూని యటుబోయి పంతంబు మెఱయఁ
బరఁగ సుబాహుని భస్మంబుచేసి
తాటకిఁ దెగటార్చి తడయ [5] క వేగ
మారీచుఁ [6] బోద్రోలి మహిమ చెన్నొంద
యసఁగంగ మునివరు యాగంబుఁగాచె
[7] సకలదనుజులనుఁ జావంగఁగొట్టు
దివ్యబాణంబులఁ దెఱఁగొప్పవడసి
వలనొప్ప నామునివరునితోఁగూడి

---

[1] జేతిబాధలకుగాక. [2] ముదమున త్రిదశులు. [3] వలన. [4] లక్ష్మణసహితుఁడై రాజల్లు వేడ్క, [5] కాతుణమె. [6] పాదలి. [7] సకలదనుజుల ద్రుంపచాలినయట్టి.

చనుచు గౌతమపత్ని శాపంబు మాన్పి
జనకునియింటికి సరగునఁబోయి
త్రిపురసంహరువిల్లుఁ దెగువమై విఱిచి
వైదేహిఁ జేకొని వచ్చియుద్ధతిని
పరశురాముని బాహుబలము నిర్జించి 210
వచ్చియయోధ్యలో వసియించినాఁడు,
తొలి[1]మత్స్యరూపుఁడై తోయధిఁజొచ్చి
వేదచోరకుఁబట్టి విదలించినాఁడు,
అమృతంబు కొఱకునై యసురులు సురలు
(మందరాద్రినిఁగొని మథియింపనపుడు)
అంబుధివెఱువంగ [2]నద్రిక్రుంగినను
గూర్మావతారుఁడై కొలఁదెన్నరాని
[3]మందరన్ మోసిన మధుసూదనుఁడు,
జగములన్నియుఁ బట్టి చాపగాఁజుట్టి
కొనిపోయి పాతాళగుహఁజొచ్చినట్టి
దనుజుని వరహావతారుఁడై త్రుంచి
భూమిఁదెచ్చినయట్టి పురుషోత్తముండు,
కోపించి కంబానఁగొమరొప్ప వెడల
నరసింహుఁడై వానినఖములఁజీరి
ప్రహ్లాదుఁగాచిన పరమాత్ముఁడితఁడు,
వామనుండై పూని వసుమతిఁగొనుచుఁ
బాతాళమునబలిన్ బడఁద్రోచినాఁడు,
జన్నిగట్టులరాజు జమదగ్నియందు

---

[1] మతస్యయతి. [2] అవని. [3] మహీయెల్ల. [4] విప్రులకై పూనిజమదగ్ని........
[5] ధిచ్చటి.

రాముఁడై జనియించి రాజులనెల్లఁ
బట్టిచెండాడిన భక్తవత్సలుఁడు, 320
త్రిదశులభయమెల్లఁ దీర్చుటకొఱకు
రాముఁడై జనియించె రఘువంశమునను.
ఇట్టిరాముని దేవి నెఱుఁగక తెచ్చి
ముదమునఁ ద్రిదశారి మురియుచున్నాఁడు
ముట్టిన మాత్రాన మునిఁగించునతనిఁ
[1]బోరునకీడ్చుట పొసఁగునే నీకు
వారలఁదెసఁబోకు వలదురావణుఁడ !
యీరాజ్యభోగంబు లిట్టిసంపదల
నీధరనేలుచు నిట్టి సౌభాగ్య
మనుభవించుట లెస్స యవినీతిమాను
నీతండ్రిపగఁగాదు నీపగఁగాదు
తలపోయనిదియును ధర్మ బుఁగాదు."
[2]అనియిట్లు బలుకంగ నాసతి యపుడు

—: మాతంగిమాటలకు మైరావణుఁడు బదులు చెప్పుట:—

(మైరావణుఁడనియె మాతంగిఁజూచి)
"నీవు చెప్పినబుద్ధి నేవిటి నేని
పరలోకదూరంబు భావించిచూడ
నాదశకంధరుఁడాపదఁ బొంది
యుక్కఱపడిపంప నాపనిఁబూని
మానిన జగములో మగువరో ! నగరి
వెంటైనఁదనవారికెడలినచోట 230

1 [illegible] 2 [illegible]

బ్రహ్మరుద్రాదులపైనై నంబూని
పగనిర్వహింపుట పంతంబుగాక
యింతి ! నీమాటకు నేమానియుంట
మానుగా జగములో మగపాడిగాదు
వెలయంగ వీరుఁడో వీరభద్రుండో
యేలచింతించెద వీమానవులకు
నటుఁబోయి తెచ్చెద''నని వీడుకొలిపి

—:మైరావణుఁడు తన యిద్దఱు మంత్రులతో
రామలక్ష్మణులనుఁ దెచ్చుటకు బయలుదేరుట:—

తనమంత్రులగువారిఁ దనరనిద్దఱిని
ఘటికనూదిముఖులఁ గరమొప్పఁజూచి
తెలుఁగొప్పరాజులఁ దెత్తుముగాన
నాయత్తపడుడని యటువీడుకొలిపి
చౌషష్టివిద్యలఁజతురుండుగాన
నాయత్తపడఁజూచె నపుడు రావణుఁడు
కలనిగారులబొంది కప్పరోయ్యయును
గాలిచీరయు నీలికాశయునమర
వలనొప్పభూతియు వాయుబంధనముఁ
గనుగట్టు భూకట్టు కాపువిభూతి
యుద్వేషణంబును నుత్కార్షణంబు
మోహనభస్మంబు మొదలైనయట్టి
మందులువసియించి మానుగావెట్టి
మంత్రిసమేతుఁడై మైరావణుండు
లంకకు పాతాళలంకకు నొక్క

240

వనజనాళముతోడ వాటమైయున్న
యామార్గమున నాతఁడతి వేగఁగదలి
వచ్చియానాళంబు వాకిటన్నిలచు
నెలకొని యొకతరునీడఁగూర్చుండి
చెలువొందు నరసేనలన్నియుఁ జూచి
సొంపార ఘటికునిఁజూచి యిట్లనెను

: ఘటికుని రామలక్ష్మణులవృత్తాంతమరసి రమ్మని
మైరావణుఁడు పంపుట :—

తరుచరసేనతోఁ దడయకచొచ్చి
సన్నిధానముఁజూచి సర్వంబుఁ గరసి
రెయినరంగ రాజులు నున్న చోటెఱిఁగి
వేవేఁగరమ్మని వీడుకొల్పినను
గామరొప్పఁబనిబూని ఘటికుండుఁబోయి
కామరొప్ప నాసేనఁ దిరిగిరాఁజూచి
యంజనీసుతు వాల మాకృతిఁజూచి
కరమొప్పవాలంబుఁ గదలించుచూచు
యులవిగానకరెగసి యాకాశమునకు
నటఁజనరాకున్న నతఁడేఁగుదెంచి
యవివిన్నపము సేయ నతనితోననియె
వలనొప్ప హనుమంతు వాలంపుకోట
నొప్పుగా దృఢశాలి యొప్పారఁజూచి
చంద్రసూర్యులకును సాధింపరాదు
యతిశయమైనట్టి యావాలమహిమ
నేమని చెప్పుదు నెన్నదుఁజూచి 250

తెలుఁగుము రావణ! ఈభువియందుఁ
కెలఁగి వానరవీరసేనలకెల్లఁ
తనవాలమల్లార్చి తగఁగోటసేసి
భూమికి మింటికిఁ బోరామిఁజేసి
హనుమంతుఁడెంతయు నలవాయుదేవుఁ
గరణి విజృంభించి కాచుచున్నాఁడు.
అటుగాన శోధింప నజానకున్నైన
కొలఁదిగాదన" వాఁడు కోపించిచూచి,

—: మైరావణుఁడు ఘటికునికి రోషము పుట్టునట్లు
నొవ్వనాడుట :—

పాలుపొంకఁబగవానిఁ బొగడెడువాఁడు
హేపాటిశూరుఁడౌనిల మీఁదనతనిఁ
గరమర్థినాముఁదు ఘనముగాఁజేసి
బగవానిపొగడెడు బఁతవుగాన
మగపాటి పోకార్చి మానంబుఁదూలి
ఖీతిల్లి కాసఁ జెడిప్రేలమగాక
యిట్టిమాటలు శూరులేల పల్కుదురు
నూరులకిట్లేల చొప్పదునయ్య 260
కొమరొప్ప మాప్రాపుఁ గోరివవెనుక
కంతమాటలు మగపాటియేసీకు "
అనియిట్లు ఘటికుని నాడుటఁజూచి
నాదిముఖుండంత శూరుఁడైపలికె,
వలదుమైరావణ! వనచరసేన
కేఁగితి నున్నదోయిట్లాడనేల

ఘటికుని నూరక కారింపనేల
వలనొప్పనేఁ బోయివచ్చెదఁజూచి ''
అనవుండు రావణుండత్యుగ్రగతిని
ముదమొప్పఁగా సూదిముఖుదెసఁజూచి
'' వానరసేనెంత వాయుజుండెంత
అదియంతనూరకె యడలుచున్నారు
మదిలోన వెలుఁగని మంగలముఁజూచి
పెనుపాంథశునకంబు బెదరినయట్లు
ఘటికుని మాటకుఁ గలఁగెదవీవు''

—: సూదిముఖుని డంభోక్తులు :—

[1]అనగసూదిముఖుఁ డత్యంతగర్వమున
బలువడిదర్పించి బాహాప్ఫలించి
'' వినవయ్య రావణ! వీరపుంగవుడ!
నలినొప్ప నెఱుఁగవా నా బాహుబలము
దివిజులనందఱఁ దెగటార్చినాఁడ 270
నమరలోకంబెల్ల నల్లాడఁజేసి
యమ రేంద్రునర కాల [2]నణఁచినవాఁడ
నానరసంబుధులెల్ల నొకచేతఁజల్లి
మత్స్యకూర్మంబుల మాల్లాడినాఁడ
కుధరంబులేడును గుదగ్రుచ్చి మేన
వనమాలపేరుగావడిఁ బేర్చిదాల్చి
యానందలీలల నాడెదువాఁడ
గానని [3]నివ్వాడు మాఱుగలదెనాశక్తిఁ

అనవుండు సూది ముఖుండతి కర్త్యమునను. [2] నాఁడిన. [3] యాప్పటు.

బరికించిచూడుము పవనజువలన
నాభయంబునులేక యతనివాలంబు
నవలీలగాఁగ నేనదరంటఁ బొడిచి
రయమునఁజెండాడి రాజులఁదెత్తుఁ
గాదేని మరి నేలఁ గన్నంబువెట్టి
యెఱుఁగకుండఁగఁజొచ్చి యిన కులోత్తముల
నెఱయంగఁ గొనివచ్చి నిన్నుమెప్పింతు''
అనిభీకరములాడి యతఁడంతఁగదలె.

—: నూదిముఖుఁడు వాలంపుకోటదరిఁజేరుట :—

కొమరొప్పవాలంపు కోటకుఁజేరి
యతిభయంకరమైన యాకోటఁజూచి
దాఁటిపోరాదని తనలోనవగచి
బయలుఁబొడిచినను బాహ్యమౌననుచు 280
నేలఁగన్నముఁబెట్టి నెఱివిచారించి
యరువదియోజనాలటఁ గ్రిందఁద్రవ్వి
పొలుపొందముక్కునఁ బొడిచెనాక్షణమె.

—: నూదిముఖుఁడు తన ముక్కును బోగొట్టుకొని
మైరావణునితో మొఱవెట్టుకొనుట :—

పటుకునవాలంబు పొటుకునఁదాఁక
ముఱ్క్రవిరిగినవాఁడు మొఱవెట్టుకొనుచు
సురసురస్రుక్కుచు సొంపెల్లఁబొలిసి
నెత్తురుగారంగ నేలఁబ్రాలుచునుఁ
బొలుపొందనానరభోజకు నెదుర

నిలిచిన నాతండు నివ్వెరగంది
చూచిమైరావణు నూదిముఖుతోడ
యిదియేమిచిత్రమో యిట్టికార్యంబుఁ
జెప్పు[1] మెట్లన్ననుఁ జేరియంతయును
సొంపారవలికె నానూదిముఖుండు
"నెఱిఘటికనిమాట నిక్కంబు దేవ!
కోటదగ్గఱపోయి కొమరొప్పఁజూచి
[2]వడినెక్కఁబోయిన వజ్ర పంజరము
(నంబరమునదాఁట నలవిగాకున్నఁ)
(గరమర్థితోనేలఁ గన్నంబు పెట్టి)
(వరసతోడుత నఱువది యోజనములు)
త్రవ్వియాక్రిందట దర్పంబు మెఱసి 290
ముక్కునఁబొడిచిన ముడతొప్పవాయు
పుత్రువాలము తాకి పోయెనాముక్కు."
అనవిని రావణుండతివిస్మయమున
ఘూర్ణిల్లుముఖమునఁ గోపంబులెసఁగఁ
జింతించి చెక్కుటఁ జెయిఁజేర్చివాఁడు,

—: మైరావణుఁడుపాయాంతరములనాలోచించుట :—

ఏయుపాయంబుల నినకులోత్తములఁ
గొనిపోదునని మరికొంతచింతించి;
ఇదియేలఁగైకొంటిఁ నీదశకంఠుఁ
బనియేలఁగైకొంటిఁ బవననందనుని
నేగతినణఁగింతు నేమిసేయుదును"

---

[1] యేర్పడునన్న. [2] వడినెక్కనలవిగాదావజ్రపంజరము.

అనియిట్లు చింతించి యసురవల్లభుఁడు
తనమదిలోపలఁ దల్చె నొకమాయ.

—: మైరావణుఁడు విభీషణుని యాకారంబునుదాల్చి కోటవద్దకుఁజనుట :—

అరయ వారలఁబంపి యావిభీషణుని
యాకారమెంతయు నలవడఁదాల్చి
[1]యుండఁ అభేదింతు నవలీలగానుఁ
[2]శక్కనదార్ల సాధ్యంబుగాదిపుడు
అనిబుద్ధిలోపల నటసంతసిల్లి
కపటవేషంబునఁ గరువలిసుతునిఁ
జేరంగఁజను దెంచి చెలిమి [3]యొనర్చి
యత్యంతనియతితో ననెనొక్కమాట. 300

—: మైరావణుఁడు హనుమంతుని మోసగించుట :—

"రావయ్యపవనజ! రమ్యచారిత్ర!
అలరావణునిచేత నవమానమంది
లంకవెల్వడి వచ్చి రాఘవేశ్వరుని
శరణువేడిన వనచరులెల్లఁగూడి
యితనిఁగావఁగ నేర దితఁడు రాక్షసుఁడు
వలదన్న, నావేళ వాయుతనూజ!
అభయమిప్పించిన యాత్మబంధుఁడవు
ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారమేది
సేయంగఁదలఁచిన సృష్టిలోపలను

---

1 భేదపృచ్ఛింతు [illegible]. 2 శక్కి [illegible]ానగానసాధ్యంబు.... 3 [illegible].

భాగ్యవంతుండని పలుకు[1]టఁజేత
నోసరంగఁజేసిన యుపకారమునకు
నెలమిఁబ్రత్యుపకారమేఁజేయఁగంటిఁ
ఉసరనేఁటుగాన ధన్యుండనైతి
వెలయంగనామాట [2]వినవయ్యనీవు
ఒసరంగ నెగ్గుగా నూహింపవలదు
[3]నీయెడబొంకను నిజమైనమాట,
ఎడరైనకార్యంబు నెఱిఁగింపకున్న
బంధుఁడు[4]వాఁడౌనె పగవాఁడుగాని
యీమహాకార్యంబు నెఱిఁగింపరాదు
కానఁజెప్పెద నొక్కకార్యంబు వినుము 310
నినుఁ బిలుపించి నాడిన కులోత్తముఁడు
యేమికార్యమునకో యెఱుఁగము కాని
రామసౌమిత్రులు రాజులుగాన
నవుగాము తెలుఁగక యాడుచుందురు
నిర్మలజ్ఞానివి నీయట్టివానిఁ
[5]దగునె కొండెములాడ ధర్మాత్మ నిన్ను
అనియిట్లునీయడ నాడిన మాట
విందురు యవుగాము వివరంబులేక
కానరాజలకునుఁ గలదె ధర్మంబు
తుదనీవాకఘుయ తోఁగిఁజాలు
నేఁబోయియాపని యిట్లుగాదనుచు
భానువంశజులకుఁ బరగంగఁజెప్పి

---

[1] దురగాన. [2] వినవలశనేని. [3] నియ్యెడబొంగక కనిజమునుగల్లు. [4] గాండతండు.
[5] తనరకొండమునకుధర్మరాజండు.

మొనసినిల్పిరంచి మేలుఁగ్గైకొందు.”
అనవుఁడా హనుమంతుఁడాశ్చర్యమంది

—: హనుమంతుఁడు మైరావణుని వార్తలనువిని చింతించుట :—

యిదియేమిరాజులి [1]ట్లిలపంపుదురు
తలఁప నీకార్యంబుఁ దగవిభీషణుఁడు
నా కేలయెఱుఁగించు నరనాథవరులు
యేమిచింతించిరో యెట్లెఱుఁగవచ్చు
[2]కానిమాటలుఁజెప్పఁ గారణంబేమి.”
అనియిట్లుచింతించి యాత్మలోపలనుఁ 320
బవనతనూజుండు భయమునునొంది
తలవాలమప్పుడు తగనుజ్జగించి
కొనివచ్చియొకకొల్వు కూటంబుఁజొచ్చి
మదిలోన బెగడుచు మారుతాత్మజుఁడు
పరఁగంగ నాతపఃఫలమునెట్టిదియో
కాకరాజులకు నేగతిపుట్టగలదో
వినరానిమాటలు [3]వినివిస్మయమున
నూరకేపోరాదు యుర్విలోపలను
నీయభియోగంబు యేలసిద్ధించె”
అనియిట్లుమదిలోన నతిభీతిఁబొంది
తలపోయుచుండె నాతరుచరేశ్వరుఁడు.

—: మైరావణుఁడు మాయాబలముచే దాశరథుల నపహరించుట:—

అంత మైరావణుండానందమొంది

---

[1] ట్లిల్ల పని........దురు. [2] (యనియొని శనికి నాకిరంబు.....చెప్ప కారణంబేమి)
[3] యాలవినివిస్మయొరుగ.

తనపని సిద్ధించెఁబడ వేటికనుచుఁ
గడఁగిరాజులుయున్న కడకేఁగుదెంచి
యాపథయుక్తుఁడై యల్లంతనున్న
సౌమిత్రిఁబొడగాంచి చతురుఁడైయవుడు
దవ్వులనిలుచుండి తనమాయమెఱసి
దృష్టిబంధనములఁ దెఱఁగొప్పఁగట్టి
తనబంధనంబునఁ దానుబంధనముఁ
గదలకుండగఁగట్టి కాకుత్స్థకులుల
మదినొక్కవాకట్టు మంత్రయంత్రముల
ప్రాణబంధంబునఁ బరగనిద్దఱనుఁ
దరలకుంటఁగఁగట్టి తదనంతరంబు
నరయంగఁదనచేతికనువుగాఁజేసి
మఱియునచ్చోటన మంత్రణముచేసి
కరమర్థిసేనలోఁ గలభఁబుట్టించి
యెనయంగరాజుల నెత్తుకఁబోయి
వనజనాళముఁజొచ్చి వలనొప్పనిలిచి
జలచరసుతుతోడ జయమనిచెప్పి
చలమునజలనిధి సాధించిపోయి
కడఁగిలంకాపురిఁ గరమర్థిఁజొచ్చి
మహినొప్పనొకయుక్క మందసంబుననుఁ
జక్కగారాజుల జతనంబుఁజేసి
కొమరొప్పఁబాతాళగుహలోనుదాఁచి
తననివాసముఁజొచ్చి తద్దయునుండె.
''సేననునసుడించి చింతింపకట్లు
హనుమంతుఁడెటుఁబోయె ననివిచారించ
యులరదిక్కులనెల్ల యార్పులివియేమి

330

యీ మొసలిదియేమి యీ మూకలేమి ''
అనుచుసుగ్రీవుండు నాశ్చర్యమందె. 840
అనయంబు పవనుజుండా రవంబులను
వినిమనంబున మహావిస్మయుంబంది

—: హనుమంతుఁడు రాజులఁగానక చింతించుట ;
సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుని మందలించుట :—

'' కపటరక్కసుండేమి కార్యంబుచేసె
నేనేలఁదొలఁగితి నేగతిమాలి ''
అనిభయంబుననొంది యాందోళపడుచు
మెల్లననే తేర; మిహిరనందనుఁడు
హనుమంతుఁబొడఁగని యతివేగవచ్చి
'' తగునయ్య ! యిదియేమి తరుచరనాథ !
యెందుఁబోయితివిటు విడిసీకుఁదగునె
కటకటా ! ధర్మమే ! కరువలితనయ !
బుద్ధినిమఱసించి భూవల్లభులనుఁ
గొనిపోయనోగాక కుటిలదానవుఁడు
వెలయనీపాటెల్ల వ్యర్థంబుగాదె
రావయ్యపోదము రాజులకడకు.''
అనుచుసుగ్రీవుండు నంజనీసుతుఁడు
మాటలాడుచు రాజమార్గంబుఁజేరి
పొలుపొందరాజుల పోకడఁజూచి
రవిసుతుడెంతయు రభసంబుతోడ
వాకత్తి యేడ్వంగ వాయునందనుఁడు

—హనుమంతుఁడు కోపముచే విభీషణునిపై నాగ్రహపడుట :—

కోపంబు వగవును గోరి[1] కెంపొంద 350
నావిభీషణుఁబట్టి యదరంట వేసి
[2]వాలంబు మెడఁగట్టి వసుమతిమీఁద
నడఁచి[3] చంపెదననుచు న్నాగ్రహం[4]బొంద

—: సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుని శాంతింపఁ జేయుట :—

వాలి[5]యనుజుఁడంత వడినందుఁ జొచ్చి
యందఱు వెరఁగంద హనుమంతుఁ జూచి
యనిలతనూభవ ! [6]ఆగ్రహంబునను
నీవిఁజంపఁగఁ బూననితఁడేమి చేసెఁ
బెనుపొందనీవర్థిఁ బెంచిన చెట్టు
విఱిచి వేయఁగ నీకు విహితమే చెపుమ
తనర నీ వెఱుఁగని ధర్మంబుగలదె
[7]అవనిలో నీకిది యపకీర్తిగాదె
[8]తప్పనుఁదెలియక దిగునె యిటుసేయ ”
అనహనుమంతుఁడు [9]యర్కజుఁజూచి

—: హనుమంతుఁడు విభీషణునిఁ బలు తెఱంగుల నిందించుట :—

“ లంక వెల్వడివచ్చి రాఘవేశ్వరుని
(శరణు వేడుచు వీఁడు సైన్యంబుఁగూడె)
వీని నమ్మఁగ రాదు విడువుమీమాట ;
దనరంగ[10] నేఁడిట్లుదార్కొనవచ్చె

1 వెనంగొనంగ. 2 వాలమున. 3 చెప్పద. 4 బునను, 5 తనూజుండు. 6 ఆగ్రహమాను. యిలలోనని రెడ్డి. 8 తప్పకాయనియాజ్ఞ. 9 అంగదు. 10 నెటిదిదార్కొన వచ్చు.

నాఁడునువీనికై నరనాథువరులఁ
బలుమాఱు వేఁడిన బలమెల్ల నాకు
నన్నియుఁదలకూడె నపకారమునకు 360
[1]ద్రోహకారియుఁగొన్ని దుర్భాషలాడి
మిథ్యాపవాదంబు మేదినీశ్వరుల
[2]తలఁడడవుచుఁగొన్ని తగనాకుఁజెప్పి
బంధుకృత్యంబున భయముఁబుట్టించి
యుండకపొమ్మని యుక్తులుఁజెప్పి
కోమరొప్ప వాలంబు కోట[3]దింపించి
[4]నేఁదోలఁగఁగఁజూచి నీతికిఁబాసి
పగవారిఁగూడిన పాపకర్ముండు
రాణివాసద్రోహి రావణానుజుఁడు
కానఁజంపెద వీనిఁగరుణఁజేవిడిచి."

—:సుగ్రీవుఁడు విభీషణుని న్యాయవర్తనమును దెలియఁజెప్పుట:—

అనిన సుగ్రీవుండు హనుమంతుతోడఁ
"దన బ్రదుకుకొఱకుఁ దనవారిఁ బాసి
[5]పరగునరాజుల శరణనిచొచ్చి
మర్మములెఱిఁగించి మహియెల్ల నెఱుఁగఁ
[6]గూర్మిమనజయముఁ గోరెడువాఁడు
తలఁచునేద్రోహంబుఁ దలపోసిచూడ
[7]యెఱిఁగియుఁజేసిన నిందేలయుండు
నటుగాన వృత్తాంత మడిగెదనతని"
ననుచు దగ్గఱవచ్చి యావిభీషణుని

అపకారమరికొన్ని దుర్భాషలాడి. [2]తలదవిడ్రోక. [3]దిపించి [4]నెనుతోలంగగ.
[5]చెలువొంద. [6]గొమరొప్ప. [7]యెరుగక.

గనుఁగొని పలికె నాకపికులోత్తముఁడు   370

—: సుగ్రీవుఁడు విభీషణునివలన మైరావణుని మాయల నెఱుంగుట :—

"ఎసఁగ రాక్షసమాయ నెఱుఁగుదువీవు
మారుతియాడిన మాటలన్నియును
వింటివే పౌలస్త్య! వివరంబుగాను
నిట్టికార్యముమఱి యెవ్వఁడుసేయు"
ననినవిభీషణుండపుడిట్టులనియె,
"ఆపరంజ్యోతిరూపైన రాఘవుని
పాదసేవకుఁడనై [1]బ్రదుకుటకొఱకు
[2]అరయనన్నుఁగూడ నటువీడివచ్చి
[3]సరగున రఘురాము శరణంబుఁజొచ్చి
యీపాపములుసేయ నిదినాకువశమె
యుండెయుండెదగాని యెందుఁబోయెదను
నిట్టికష్టపుచేత లేలచేసెదను
దొల్లి మైరావణుతోఁ జిన్ననాఁడు
కూడియుండఁగ మహాకుహాకబుద్ధులను
నరయఁగానేర్చె [4]వాఁడతియుక్తిశాలి
మాయవాఁడటుగాన మైరావణుండు
నారూపుఁ గైకొని నమ్మించివచ్చి
యిట్లుసేయఁగ నాకునిన్నియువచ్చెఁ
బటుశక్తి రాజేంద్ర! పరఁగమాయావి
కొనిచనియనొ కాక కొసరమిలేక

---

[1] బ్రతికెడికొఱకు. [2] అరయున్ని నిహపరసాధనంబనుచు. [3] చేకొని. [4] వాఁడు తెసంతశాలి.

తనపాలిదైవంబుఁ దనపాలిగురువుఁ
దనపాలిటిస్వామిఁ దప్పనాడినను
దలవెక్కు వ్రక్కలౌఁ [1]దరలు ప్రాణములు"
అనవుండు హనుమంతుఁడతనిమాటలకు
వినివిస్మయంబంది వివశుఁడై తెలిసి

—: హనుమంతుఁడు విభీషణుని మాటలనువిని వాపోవుట :—

అతిదుఃఖమును బొంది "హా"యని యేడ్చి
"యక్కట! రఘురామ! అవనీశతిలక!
పాపసంహరకా! పరమాత్మరామ!
వరబాణనిధిరామ! వనజాక్షరామ!
నీకిటు దుర్దశ నేఁడేల వచ్చెఁ
బరఁగఁబండ్రెండేండ్ల బాలప్రాయమునఁ
గౌశికుయాగంబుఁ గరమర్థిఁగాఁచి
తాటకినొకకోల ధరయెల్ల నెఱుఁగ
నేసిన రఘురామ! ఇనవంశతిలక!
తెఱఁగొప్పఁదపసిచే దీవనల్పొంది
జనకుని యింటికిఁ జతురుఁడైపోయి
జనపతులందఱు జయజయయనఁగ
హరువిల్లు విఱిచిన హారామరామ!
వైదేహిఁ బెండ్లాడి వడినీవురాఁగఁ
బరశురాముఁడువచ్చి పవనవేగమున 390
[2]నడ్డగించినవేగ నతనిబాగణఁచి
యారూఢమైనట్టి యయోధ్యఁజొచ్చి

తొలఁగు. [2]అడ్డంబువచ్చిన అతనిమదముదీర్చి

పిన్నమ్మ కైకేయి ప్రియము లేకున్నఁ
దల్లి దండ్రులయాజ్ఞఁ దలమోచుకొనుచు,
నడవులకరుగుచు [1]నఖిలమునులకు
నభయంబులిచ్చిన హా రాఘవేంద్ర!
ఖరదూషణాదుల ఖండించినట్టి
ఓ రాఘవేశ్వర! ఓ రామచంద్ర!
నిర్మలసుజ్ఞాన! నిగమస్వరూప!
అరయంగఁదిమిరంబులణఁచినయట్టి
[2]రవికియునహితమేర్పడిన చందమున
రాక్షసాంతకుఁడౌర! రణబలోద్ధామ!
పరమాత్మ! నీకునీపాటువాటిల్లె
నేమని వగతు నేనేమి సేయుదును
ననిపెక్కుభంగుల నావాయునుతుఁడు
తలపోసి తలపోసి తద్దయువగచి
పోనాడితివె రామభూవర! నిన్ను
నెల్లరాణువతోడ నేర్పడనిలిచి
కరమర్థిఁ బోరాడఁ గలఁడెయొండొకఁడు
నవనిజతోడ మాటాడినయట్టి 400
మాటలబీరంబు మడిసె నన్నియునుఁ
గామరొప్ప రావణుకోర్కె సిద్ధించె"

—. అంగదాదులు హనుమంతునకు ధైర్యముఁ జెప్పుట :—

నవియని పలుమాఱు నలయుచుండఁగను
నంగదాదులు వచ్చి యనిలజునెత్తి

---

1 అఖిలమునివరుల. 2 రవికి హితుంబు మార్పడినచందమున. 3 దుగిళ.

యేల వగతువయ్యా యితరునిభంగి
వగచుటకార్యమే వాయుతనూజ !
నీవిట్లు వగచిన నిందెవ్వరైనఁ
తలపోసి చూచిన దక్షులున్నారె
నీవింతవగతువే 'నిజశక్తి మెఱసి
రామచంద్రులఁ జూడ రణభూమియందు
నీవె కార్యంబులు నిలువఁబెట్టితివి
పరఁగ వానరసేనప్రాణమెత్తితివి
తరుచరసేనకుఁ ద్రాతవునీవు
యీలంక మారంబు లీవెఱుంగుదువు
పొలుపొందరాజులపోకడ వినినఁ
బలుదెఱంగుల సేనభగ్నమైపోవు
భానుండులేని భూపట్టంబుకరణిఁ
జంద్రోదయము లేని శార్వరిభంగిఁ
బతిలేనిసతిభంగి ; పార్థివరహిత
మైనను గార్యంబుల ట్లుండగాను 410
జెలఁగివారధి దాఁటిసీత నమ్మించి
తెఱఁగొప్ప సేనలఁదెచ్చి చేర్పించి
మాయల మాటల మరికోలుపోయి
తావ్యర్థమైపోయెఁదరుచరేశ్వరుఁడు
అనినిన్నుఁబలుకుదురఖిలదేశములఁ
బొరిబొరిజానకి పొలియునంతంత ''
అనిప్రియమొనరింప నావాయుసుతుఁడుఁ
దెలిసియంతట లేచి ధీరుఁడై నిలిచి
'' నాకుమోసము[1] లేదె ననుమోసపుచ్చి

[1]గలదె.

యుండక పొమ్మని యుక్తులఁజెప్పి
ప్రౌఢుఁడై రాజులఁ గొనిపోయినాఁడు
నేవానిఁజంపెద నిజశక్తి మెఱసి
కొండలలోఁదాగి గుహలఁజొచ్చినను
నమరఁబాతాళంబు నందుకేఁగినను
నరయ నాకాశంబు నకునైనఁబోయి
మఱియుబ్రహ్మాదుల మరుగుఁజొచ్చిననుఁ
బ్రాభవంబున వానిఁబట్టి ఖండింతుఁ
గాదేనిజగములఁ గరములఁబట్టి
నీరతనొక చీర తెర నెత్తినట్లు
బెకలింతుఁ ద్రిదశులు భీతిల్లి వణఁక 420
నక్షత్రములు త్రుంగ నగములుఁ గ్రుంగఁ
బెడచేత మిన్నొక్క పెట్టునఁజఱతుఁ
జెలఁగి బ్రహ్మాండముల్ చెల్లఁబోరాడి
తెత్తు రాజులనన్ని తెఱఁగులనైన
మఱినాకసాధ్యంబు మహిలోనఁగలదె"
అనితనమదిలోన నాటోపముననుఁ
బవనతనూజుఁడు బాహాప్పళించి
"కఱకురాక్షస మాయ కానంగరాదు
[1]యాపురికినిద్రోవ యదియెందుఁబోవు
నెరయవిభీషణ ! నీవెఱుంగుదువు
పౌలస్త్య ! చెప్పుమాపరఁగంగనాకు"
ననిగారవంబున[2]నంజనాసుతుఁడు
[3]అడుగ విభీషణుఁడాతనిఁజూచి

---

[1]ఆపురమునకుత్రోవ. [2]నతనిగారవించి. [3]ఆడిగిన.

——: విభీషణుఁడు హనుమంతునకుఁ బాతాళలంకకుఁబోవు మార్గమును జెప్పుట :——

"కొమరొప్పనల్ల దే కొలనులోపలను
నలువొంద[1] లేతవనజములు రెండు
నలువొప్పనున్న నానాళంబుఁజొచ్చి
పోవయ్యలంకకు భువనైకవీర!"
అనవుంకు హనుమంతుఁ డానాళవీథిఁ
జనఁజొచ్చెనటఁ బోయిచనిచని యెదురఁ
గనియెనుగ్రాకారు ఘనబాహుబలుని 430
వాఁడంతఘర్జించె వారధుల్ కలఁగ
నతిభయంకరముగా నట్టహాసంబుఁ
జేసినమారుతి చెడ ఉకపోవ

——: మత్స్యవల్లభమరుత్సుతుల యుద్ధము :——

"ఎందుఁబోయెదవోరి! యింకనాయెదుటఁ
జిక్కితి" వనవుఁడు చిరునవ్వు నవ్వి
కరువలిపుత్రుండు కైకోకవానిఁ
బెడచేత వేసిన భీతిల్లి [3]మిగులఁ
దెలిసివాఁడప్పుడు ధీరుఁడై నిలిచి
వలనొప్ప హనుమంతు వక్షంబుఁబొడిచె,
వాయునందనుడంత వాలంబుఁజాఁచి
పెట్టుకొన్నంతట భీతిల్లి యతఁడు
తనర హనూమంతుఁ దనువునొప్పింప
నాగ్రహంబున వాని నదరంటఁబట్టి

---

[1] శీతల జలములు. [2] కొనకపోవ. [3] మగ్గి.

వేసినవాఁడంత వివశుండుగాఁగ
నంజనీసుతు దేహ మలమి పట్టుటయు
వానిహస్తంబును వడిఁద్రోసెనంత
ద్రొబ్బినవాఁడంత దొలఁగక పిలిచి
పోరాడిరిద్దఱు భువనంబుగ్రుంగఁ
బాతాళలోకంబు బలువడిఁగలఁగ
[1]శీతాంశుభానులు చీకాకుపడఁగ 440
మలఁగక నక్షత్రమండలి వణఁక
నష్టదిగ్గజములు నతిభీతినొంద
నిరువురుఁడమలోన నిట్టుపోరాడ
నలయకమదిలోన హనుమంతుడంత

—: హనుమంతుఁడు మత్స్యవల్లభుని పరాక్రమమునకు నాశ్చర్యపడుట :—

నాతనిభుజశక్తి కాశ్చర్యమంది ;
" చలముననాతోడ సరిఁబోరెనితఁడు
[2]వీఁడెవ్వఁడో వీని వృత్తాంతమెల్ల
[3]నరయకపోరుట యదిబుద్ధిగాదు
కణఁగి ముందట రాచకార్యంబుకలదు "
అని నిశ్చయముఁజేసి యతనితోననియె.

— హనుమ తుఁడు మత్స్యవల్లభుని వృత్తాంతమడుగుట

" [4]రావోయి! నాతోడ రభసంబుమెఱసి

---

[1] చంద్ర సూర్యాదులు. [2] వెరెవ్వఁడో గాక వృత్తాంతమెరిగి. [3] అలయక. [4] రారోయి.

[1]యేకాంగివై పోరనేమి కారణము
యెవ్వని బంటవు యేదినీ పురము
తనరంగ నీతల్లి దండ్రు లెవ్వారు
నీపేరుఁ జెప్పుమా [2]నిజముగా మాకు"
నన జలచరపానుఁడనిలనందనునిఁ
గనుఁగొని పలికెను [3]గర్వంబు మెఱసి
"పేరును బురమును బేర్కొ[4]యడుగ
సమయమా యీవేళ సమరంబులోన"
ననిన నా హనుమంతుఁడతని మాటలకు 450
వెలయంగ మదిలోన విస్మయం బంది
"ఎదురుతన్నెఱుఁగక యేకాంగి యిట్లు
దగఁ బోరుటయు వీరధర్మంబుగాదు,
అటుగాన నా కమాట కమరనుత్తరముఁ
గరమర్థితోఁ జెప్పు కపటంబు మాని"
యనవుండు వినినవ్వి హనుమంతుతోడ
మనసమారఁ బలికె నా మత్స్యవల్లభుఁడు

—: మత్స్యవల్లభుఁడు తన జన్మవృత్తాంతముఁ జెప్పుట .—

"వినవయ్య నాకథ వృత్తాంతమెల్లఁ
బొలుపొంద నావాయు పుత్రుఁడైనట్టి
హనుమంతుఁ[1]డనఘాత్ముఁ డరయ మా తండ్రి
[5]తెఱఁగొప్ప జలచర తిమియు మా తల్లి
పాతాళలంకకుఁ బతియైనవాఁడు
మమ్మేలు నాతఁడు మైరావణుండు

1 యొ...గి. 2 నిత్యంబు. 3 మార్గంబు. 4 దగకు...డ. 5 చెలువొందు తిమియను జలచర మాతల్లి.

వలనొప్పనను మత్స్య వల్లభుఁ డద్రు
హనుమంతు పుత్రుండనటుగాననన్నుఁ
గెలువక పోరాదు గెలిచిన పిదప
నీవునీ దెస కేఁగు నిఖిలైకవీర !
అనవుండు హనుమంతుఁ డాశ్చర్యమంది
" వాయుజుఁడేయూరు వనిత యే యూరు
పొలుపొంద హనుమంతు పుత్రుండనుచు
బొంకుచున్నాఁడవు పొసఁగదీమాట 460
పరఁగ [1]వాయుసుతుఁడు పటుబ్రహ్మచారి
[2]కలదె బొంకితివిట్లు గపటమార్గమున "
(ననవిని యతఁడంత హనుమంతుకనియె)
" బొంక నా కేటికి పొలుపొందనాదు
జన్మప్రకారంబు [3]సరసత వినుము
శ్రీరాము పంపునఁ జెలఁగి వాయుజుఁడు.
వెలయంగ జానకి వెదకేటికోటకు
పొలుపొందలంకకుఁ బోయేటియపుడు
[4]చెలఁగియంబుధి దాఁటఁ జమటక్రమ్మఁగను
[5]నరయఁజెమటఁబుచ్చి యంబుధి వైవఁ
దిమియనుమీనంబు తెఱఁగొప్ప [6]మ్రింగె,
మ్రింగిన [7]మీనంబు మేలుకడుపున
మనపుత్రఁ బుట్టిన మత్స్యవల్లభుఁడ
నేవీని పంపున నిందున్నవాఁడ
ననహనుమంతుండు నాత్మఁగోపలను
వానిమాటలకును వడిసంతసిల్లి

---

[1]హనుమంతుఁడు బ్రహ్మచార్యుండు. [2]కలరెబొంకితివికాన. [3]చెప్పద. [4]జలనిధిదాటంగ. [5]ఆరయంగనిధిపుచ్చి. [6]మ్రింగ్గె. [7]గర్భంబుమీను.

తనసుతుఁడౌటెఱిఁగి తరుచరేశ్వరుఁడు
కరమర్థివానిపైఁ గారుణ్యదృష్టిఁ
బఱపెనుగడుఁగృపా పారీణుఁడగుచు 470
"నేహనూమంతుఁడ నీవునావలన
జన్మించితదిగాన సంతోషమయ్యెఁ
జెలువొందనాపని సేయనోపుదువె"
యనవుండునాతండు నతిసంతసమునఁ
[1]జయ్యన భక్తితో సాష్టాంగమెఱఁగె,
ముకుళితహస్తుఁడై ముందటనున్న
మత్స్యవల్లభుఁజూచి మారుతాత్మజుఁడు
కడఁగి[2]సంప్రీతినిఁగౌఁగిటఁజేర్చి
తెఱఁగొప్ప నతనికి దీవెనలిచ్చె,
తనర వేడుకనున్న తండ్రినిఁజూచి
[3]మత్స్యవల్లభుఁడంత మనమారఁబలికె,
"చెప్పుడేపనినైన సేయనోపుదును"
ననవుండు హనుమంతుఁడాపుత్రుఁజూచి
కణఁగిముందట రాచకార్యంబుకలదు
కాననేఁబోయెదఁగడఁగి రాక్షసుఁడు
మాబుద్ధిఁదప్పించిమము మోసపుచ్చి
యెసఁగంగరాజుల నెత్తుకఁబోయె
[4]నేయుక్తిచేనైననే వానిఁజంపి
తెఱఁగొప్పరాజులఁ[5]దెచ్చుటకొఱకుఁ
బోవుచున్నాఁడను బొలుపొందనాకు
మర్మంబుజెప్పుమా మత్స్యవల్లభుఁడ !

---

[1] జెలువొంద. [2] సద్భక్తిమై. [3] తామసయుక్తుండై చెలువొందతలఁగా. [4] యెయుపాయంబునయొ. [5] దెచ్చుదనుడు.

అనవిని హనుమంతుకాతఁడిట్లనియె
[1]సమరోత్సవుండును సాహసికుండు
కపటవిద్యలయందు ఘనమైనవాఁడు
అరయనాతనిపురి యజునకునైన
నూరకపోరాదు ఉడురాజుకైన
నెసఁగనీవాపుర మెట్లుఁజొచ్చెదవు ”
[2]అదినీకుఁజెప్పితి నతిదుర్గమంబుఁ
జనిచొచ్చి పోవను [3]జతనంబుగాదు
యేపారనాత్రోవయిదె [4]పొమ్మునీవు
చెలగినీపని యెల్లసిద్ధిఁ బొందెడిని
పొలుపొందగామతి [5]పోవుచోనపుడు
తరుచకేశ్వరనన్ను దలఁచు[6]మువత్తు ”
ననుచు[7]యుక్తులుఁజెప్పి యతివేగముననుఁ
జెలువొందఁజనియె నాజలచరసుతుఁడు

—: మైరావణుఁడు రామలక్ష్మణులను గాళికిబలియివ్వఁ బ్రయత్నించుట :—

అక్కడ దనుజేశుఁడతిసత్వమునను
నామహారాజుల నామహాశక్తి
కరయఁగ బలియివ్వ [8]నాగ్రహంబెసఁగ
[9]నెరయంగఁగ్రొత్తగా నీళ్లుతేవలయు
నన్యులకెఱుఁగింపుటది బుద్ధిగాదు
అనుచుసహోదరి యతివదోర్దండిఁ

---

[1]సమకొత్సవుండుశాహసకృత్యుండు. [2]అనిచెప్పి త్రోవయతి దుర్ఘంబు. [3]సమ్మతము కాదు. [4]గానియందు. [5]పోయెయపుడు. [6]వచ్చెదను. [7]బుద్ధులు. [8]వనికాగ్రమెసంగ. [9]నెరయునదిలోత్స.

బిలిపించి వేడ్కతోఁ బ్రియమొనరించి
తనపూర్వవైరంబుఁ దలపోయకతఁడు
చెలువొందు మర్మంబుఁ జెప్పె నాసతికి
రామలక్ష్మణులను – జనందనుల
భద్రకాళికి నేఁడు బలిసేయవలయు
[1]నెరయఁగాఁ గొత్తఁగా నీళ్లు తెమ్మనుచుఁ
[2]బంపినఁ దనవిధి పంపినయట్లు
బంపిననాయింతి పనిబూనియరుగ
వెలువడి పురవిధి వేగనే తెంచి
ముదమొప్ప మొగసాల ముందట నున్న
కరమొప్పు [4]నొకత్రాసు గ్రక్కున నెక్కి
యాపురద్వారంబు [5]సంతటవిడచి
పరఁగ నల్దిక్కులు పరికించి చూచి

—: మైరావణుని చేతలకు దోర్దండి వగచుట :—

యతఁడు చేసిన చేతకాత్మలో వగచి
[6]కన్నీళ్లు కారంగఁ గొంత చెక్కిటను
"వీఁడేల గర్వించె వీని రాజ్యంబు
పోవలయునొ కాక భోగంబులకట!
ఆసభామందిర మణఁగెనో కాక
వడినంత్యకాలంబు వచ్చెనో కాక 500
కాకున్న నేఁడేల కమలాప్తకులులఁ
బొలుపొందనిటుఁ జంపు బుద్ధేల పుట్టు
కపటవిద్యలచేత ఘనుల నిద్దఱిని

---

[1] నెరయునదిలోఁ గ్రొత్త నీళ్లు దెమ్మనుచు. [2] పెంపునత. [3] త్రాను. [4] నాత్రాసు
[5] యపుడు వెడలి. [6] నిలిపి కన్నీళ్లు కొంత చెక్కిటను.

నణఁగించఁ దెచ్చెనో యనదలఁ జేసి
[1]యీ రాజపుత్రులకిటి మరణంబు
అక్కట ! కానోవునది నిశ్చయంబు
గాక రాఘవులకుఁ గలదె మరణము
వాయునందనుఁడును వనజాప్తకులుల
వెదకంగ రాఁడేల వెలయ నీపట్ల ''
ననియిట్లు బలుకుచు నశరీరివోలె
యేటికిఁబోవుచు నిట్లని పలికె,
"ఇట్టి మహాత్ములకిట్టి దుర్దశలు
వాటిల్లుచున్నవి పరులెంతవారు
పొలుపొందనీ[4]రేఖ భువనంబులెల్లఁ
బాలింపుచున్న[3]ట్టి భానువంశజుల
దీనులుగాఁ జేసి తెచ్చినాడితఁడు
కరకురక్కసు మాయఁగానంగరాదు
యెఱుఁగంగఁబోరాదు యినకులోత్తములఁ
దెఱఁగొప్ప వెదకంగ దిక్కు లేదయ్యె
నరయ నీవిధి గెల్వ నెవ్వరి[5]కైనఁ
దరముగాదను మాట తథ్యంబు నేఁడు
యిఁకమీఁద రాజులకెవ్వరు దిక్కు
తనసుతునకు దిక్కు తగమాలినట్లు
మనువంశజులు దిక్కు మాలిరో నేఁడు"

—: అంజనేయుఁడు దోర్దండిని సంధించి రామలక్ష్మణుల
వృత్తాంతమునుఁజెప్పి తన నిజరూపమునుఁ జూపి నమ్మించుట —

అనియిట్లుపలుకుచు హా! యనియేడ్చి

---

[1]యీ రామలక్ష్మణుల. [2]నిట్లనుచు. [3]పాటింపుచున్నవి. [4]నీకిటు. [5]వశమా.

దైవంబుఁదూఱుచు డగ్గఱవచ్చు
నాసమయంబున నంజనీసుతుఁడు
తరుణిమాటలువిని తానంతసిల్లి
డగ్గఱవచ్చి యాతరుణికిట్లనియె
" నింతిరో! ఒకమాటయిప్పుడేమంటి
మహిపతులకు దిక్కుమాలె పొమ్మంటి
నీసుతునకుదిక్కు నెరయ లేదంటి
నెరయరాజులకును నీతనూజునకు
దిక్కునేనే సుమ్మి దివిజులు సాక్షి
వారెవ్వరెఱుఁగింపు వనజాక్షి! నీవు."
అనవుండు దోర్దండి యతనివీక్షించి
" ఎందుండి వచ్చితి వెవ్వఁడవీవు
ఎందులకే తేర నేమికారణము
కోతిరూపులవారు కుశలవాక్యముల
నేనోటఁ బలుకుదురిదికొత్త నాకు
నీవెవ్వఁడవు నరి నీకుఁబేరేమి
యెవ్వనిపనిబూని యిటకువచ్చితివి
యెఱుఁగింపు" మనవుఁడు యాతెఱంగెల్లఁ
జెప్పిన దోర్దండి చిత్తంబునలర
" నింతిరో! వినవమ్మ యినకులోత్తముల
మాయలనణఁగించి మైరావణుండు
కొనివచ్చియున్నాఁడు కువలయేశ్వరుల
నరయవచ్చితి నేను నంజనీసుతుఁడ
నతివరో! నాపేరు హనుమంతుఁడండ్రు"
అనవుండు దోర్దండి యతిసంభ్రమమున
" వానరోత్తమ! నీవు వాయునందనుఁడ

520

వనుమాట నేనమ్మ నలరనీయావుఁ
జూపవే యనవుండు సొంపుదీపింప
హనుమంతుఁడెంతయు నాకాశ మెల్లఁ
బెరిగిచుక్కలు మొల[1] పేరులుగాఁగఁ
బ్రియమంది దోర్దండి పేర్మియట్లున్న
హనుమంతుఁగొనియాడి యాత్మలోనమ్మి
మఱియుముప్పదిరెండు [2]మణుగుల బరువు
పెంపారఁదనకాలఁ బెట్టినయట్టి
సంకెల బరువుకు [3]సైఁపక యింతి 530
[4]బ్రతిమాలి దానిని భగ్నంబుఁజేయు
మనవుండు హనుమంతుఁడా సంకెలపుడు
వామహస్తంబున వడినుగ్గుజేసి
వనితతో నిట్లనె వాయునందనుఁడు
"నీపతి పేరేమి నీకుఁ బేరేమి
నీనెత్తికడ వేమి నీసంకెలేమి
నీసుతునకునైన నిర్బంధమేమి
చెప్పుమేర్పడనన్న శ్రీరాముదూతఁ
గనుఁగొని రాక్షసకాంత యిట్లనియె.

—: దోర్దండి హనుమంతునకుఁ దనవృత్తాంతమును దెల్పుట :—

విను వాయునందన! విశదంబుగాఁగఁ
జెలఁగి మైరావణు [5]చెల్లెలు నేను
(దోర్దండినాపేరు దుర్వారశౌర్య!)
కరమర్థినాపతి కాలదత్తుండు

పూసలు. [2]ముగులబరువు. [3]జాలక. [4]ప్రాలుపొందయిదిబిరిచి పావెయువయ్య. చెలియదొర్దండి.

[1]తనరంగమాయందు దైవంబు కృపను
సుతుఁడొకఁడు జనించె సూర్యసన్నిభుఁడు
నీలమేఘుండను నిత్యశౌర్యుండు,
మైరావణునకును మాతంగివలన
నుదయించె నొకకన్య యుత్పలనేత్రి
వలనొప్పగా రూపవతియనుపేర
నది పుట్టినప్పుడే యశరీరి పలికె 540
"వలనొప్పనీయింతి వరియించినట్టి
యాతఁడే యీలంకకధిపతి యనుచు
నీలమేఘునకును నీరూపవతికి
బ్రహ్మసంఘట్టన పరఁగంగనిజము"
అని చెప్పి యశరీరి యట్లేఁగెనంత
మనమునఁ బెగడొంది మైరావణుండు
నంతకాకారుఁడై యాగ్రహంబుననుఁ
గోపించియప్పుడు కొలువులోనున్న
[2]సుతునకు సంకెలు జోడించెనవుడు
సుతుకాళ్ల సంకెలఁ జూడంగలేక
చెప్పితిఁ బ్రియములఁ జెలువార నేను
తోడఁబుట్టిననన్ను దుష్టుఁడై వాఁడు
కోపించిసంకెలఁ గొమరొప్పఁబెట్టి
కడవఁ జేతికినిచ్చి కష్టమార్గమునఁ
బనిపంపు [3]సేయించుఁ బవనతనూజ!
నీవు ధర్మాత్ముఁడౌ నీతిమంతుఁడవు
నినుఁజూచినప్పుడే నిఖిలైకవీర!

---

[1]తమయిరువురవలన. [2]కొంతుని పట్టనకడిది కోపమున ధృతి బాసి తెగఁజూచి తివిరి యున్నంత. సేయుండు.

పరఁగంగ నాతపః ఫలమెల్ల ఁబండె
సంతోషమయ్యె నోశాఖా మృగేంద్ర !''
అనవుండు పవనజుండా యింతిఁజూచి

—: హనుమంతుఁడు దోర్దండిని సమాశ్వాసపఱచి
మైరావణునిగుఱించి వివరములనడుగుట :—

నీవేల వెఱచెదు నీపుత్రుఁదెచ్చి 550
పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁగట్టి
పెంపారనాయింతిఁ బెండ్లి సేయింతు
మత్తుఁడై యున్నట్టి మైరావణేశు
జంపుదు దివిజులు సంతోషమంద
రాజులఁగొని తెత్తురభసంబు మెఱయ
నివి నిశ్చయంబని యింతిరో ! నమ్ము
మనుచు ధైర్యముఁజెప్పి హనుమంతుఁడవుడు
నతివరో ! యొకమాట అరమర లేక
చెప్పుమాయడిగెద సిద్ధంబుగాను
సఖియరో ! దనుజునిసమయ[1]ముఁ జెపుము
మఱియును దక్కిన మంత్రులెవ్వారు
యెవ్వరెవ్వరు వానికిష్ట కృత్యములఁ
జరియించువారల [2]సరగునఁజెప్పు''
మనవుండు హనుమంతు కనియెదోర్దండి

—: దోర్దండి మైరావణుని వృత్తాంతమును
హనుమంతున కెఱుకపఱచుట :—

''పరఁగ నాతఁడు మహాప్రాణుండుతలఁప

---

[1] మెరుగింపు. [2] చెప్పుము నాకు.

నతవిప్రాణంబు వింధ్యాద్రిపై నుండు
నేఁడువాకిళ్లతో నెసఁగుచునుండుఁ
బాషాణముననుండు భ్రమరంబు లేదు
నొండొంటిఁ[1] జూడక యొగిఁ జొచ్చి వెడలు
నరుదుగానందులో నరుగుచునుండుఁ 560
బెనఁగకుండఁగఁ బట్టి పెనచి[2] యోడించి
యొక్కటఁ జంపక యుద్ధంబులోనఁ
జావు లేదనుమాట సత్యంబునమ్ము
మదిగాక మంత్రులు నతిబలాఢ్యులను
నేవురఁ జంపక యేర్పడఁడతఁడు
నీకెదు రెవ్వరు నిఖిలైకవీర!
యిట్టి బలాఢ్యుండు ఈ రావణుండు
పవనజ! చూచితే పాతాళలంక
రత్నగోపురములు రమణీయమైన
బంగారుమేడలు భద్రశాలలును
రవిసోమవీథుల రంజిల్లుచుండు
వనములు చెఱువులు వనజాకరములుఁ
గేళీగృహంబులు గజశాలలమర
బహురత్నములతోడఁ బ్రబలమైయున్న
వాణిజ్యగృహములు వలనొప్పుచున్న
కోటలు తొమ్మిది కొమరు దీపింపఁ
గనకంపుకోటయు [3] ఘనమైన వెండి
రాగికోటలు పుష్కరాతికోటలును
నిటికకోటయు మఱియిసుకకోటయును
[4]నింపులుఁ జెన్నొందు యిత్తళికోట 570

---

[1] గూడక యొగి. [2] యొట్టించి. [3] గా వెండికోట. [4] యింతయు చెన్నొందు.

ముక్కంటి మెచ్చిన ముత్యాలకోట
పగడంపుకోటయు [1]పరఁగంగనచట
మిన్నులతోనంటు మెఱుఁగుకై వడిని
కోటకన్నొక్కొక్క కోటిరాక్షసులు
ఘనబలు లెప్పుడు కాఁచియుండుదురు
అట్టికోటలుదాఁటి యరుగంగవలయు
వనచరరూపుని వారు [2]పోనీరు
తొరగాఁగఁద్రాసుచు ద్రొక్కిపోవలయు
నవుగాన వేరొక్కయాకృతి దాల్చు"

—: హనుమంతుఁడు ముంగిసరూపమును దాల్చి
పాతాళలంకను బ్రవేసించుట :—

మనవుండు హనుమంతుఁడతి సూక్ష్మమైన
ముంగిసరూపంబు ముదమొప్పఁదాల్చి
కనకపు [3]ఘటములోఁ గరమర్థినుండెఁ
గలశంబు శిరసునఁ గరమర్థిఁ బెట్టి
పాలుపొంద దోర్దండి పురమువాకిటకుఁ
జనుదెంచి యాత్రాసుఁ జయ్యనఁద్రొక్కెఁ
ద్రొక్కినయాత్రాసు తోడనేయెగసె
వాకిటికావలివాఁడుగ్రుఁడయ్యె
నతివేగ బెగడకుమని సాహసమునఁ
[4]గపిరాజువానిచేఖడ్గంబుఁబుచ్చి
కొనివ్రేయవాఁడంత గుంభినిఁగూలె
రక్తాక్షుఁడిలఁగూల రమణిసంతోష
కారణు హనుమంతుఁ గనుఁగొనిపలికె

పగగినయట్టి. [2]చొరనీరు. [3]కలశంబులో. [4]కడానవి. [5]కరమున.

—: మారుతి మైరావణుని మంత్రులను జంపుట :—

“ మారుతీ ! వినవయ్య మంత్రులమున్న
చంపక యేపనిసాధ్యంబుగాదు
అనుచు నాదోర్దండి యతి వేగమునను
మనమార ఘటికుని మాళిగఁజూపె
నతనిమర్దించిన హనుమంతుఁడంత
[1]నెసఁగసూదిముఖుని నిలుఁజూపుటయును
దర్పించివానినుద్ధతి వ్రేసెనంత
సురసుర స్రుక్కుచు సూదిముఖుండు
వడవడవణఁకుచు వనచరుఁజూచి
వినవయ్య యిప్పుడు వీరపుంగవుఁడ !
వలనొప్ప హనుమంతు వాలంపుకోట
మారాజు పంపున [2]మన్నీలకొఱకు
గర్వించి పొడిచిన ఘనమైన ముక్కు
ఱి[3]నతోడనే వేగవచ్చితిని
పారినబంటను పంతమా చంప ”
అనవుండు వాయుజుండతనిమన్నించి
మఱియును గలయట్టి మంత్రులయిండ్లు
దోర్దండి చూపినఁ దొరకొనిచంపె 590
నంతదోర్దండితో హనుమంతుడనియె

—: హనుమంతుఁడుదోర్దండిసుతుఁడగు నీలమేఘునకు ధైర్యముఁ
జెప్పి రామలక్ష్మణులను గలిసికొనుట :—

“ రాజులెందున్నారు రమణి ! నీసుతునిఁ
జూపుమా యనవుండు సుదతికొంపోయి

---

[1] దొవున. [2] మహీపతులకొఱకు. [3] విరిగినతవకి తిరిగివచ్చితిని.

కారాగృహంబున గాసిలియున్న
తనతనూజునిఁ (జూప) దండివిక్రమునిఁ
[1]గొమరొప్ప నీలమేఘుఁడు చూచిపలికె
"ఇదియేమి [2]ఓతల్లి ! యీకపీశ్వరుఁడు
యెందుండి వచ్చెనో యిటకేలవచ్చె
సహియింపరాని నీసంకెలయేది
అనిబెగడినఁ జూచి యతివయిట్లనియె,
"మనభాగ్యవశమున మనలరక్షింప
వచ్చినశూరుండు వనచరోత్తముఁడు
తలఁకనేటికి నీవు తరుచరేశ్వరుని
పాదపద్మములకు భక్తితోఁ మ్రొక్కు"
మనవుండు చనుదెంచి యానీలమేఘుఁ
డతిభక్తితోఁ [4]మ్రొక్కననియె వాయుజుఁడు
"[5]నీవేల వెఱచెదు నీకు నేనండ
పరఁగ నీవురికిని బట్టంబుగట్టి
మైరావణునినైన మదమణంగింతు"
ననుచువిశ్వాసంబు నతనికిఁగొల్పి 600
"పొలువుగావాఁడునిట్ [6]బొడఁగనె నేని
[7]మన్నించఁడూరకే మార్గంబులేదు
కానయుద్ధంబునఁగానరాకుండ
నేపారదొలగుము [8]యెచ్చటికైనఁ
గాదేని మర్మంబుగలిగినఁజెప్పు
మనివానిఁదోడ్కొని యవనీశ్వరులను

చూపుట. [2]దోర్దండి. [3]సఖియరోని కొలిసంకెలయేది. [4]నిజహస్తముల్ మోగించి. [5]తనికకమరియున్న తనిమావాయుజుండు. [6]బొగడసేసి. [7]మన్నించినూరకేరి వై పైన. [8]ఈయెడకై చాట.

దోర్దండి చెప్పినతోరంపువేడ్కఁ
[1]గనియుక్కు పెట్టెను గరమునఁదాల్చి
వెలుపలఁగొనిపోయి వెలయంగమిమ్ముఁ
గొమరొప్ప నొకకొండగుహాలోనదాచి
మనసు[2]లెస్సగలేక మహీవర! మీరు
యెట్లున్నవారకో యీమందసమున
నిశిచరమాయల నెట్లున్నవారో
[3]తోపదుమదిని సంతోషంబు లేక
మంద[4]సమంతట మఱియును దెఱచి
దనుజమాయలచేతఁ దగిలి మీరందు
నలసి నిద్రించెడి యాచందమునను
మెల్ల నేడగ్గరి మేలుకొల్పుటయుఁ
దెలిసి హనుమంతునిఁ దెఱఁగొప్పఁజూచి
("యిదియేమి పవనజ! యిటకురా మనకుఁ)
(గారణమేమని" కణఁగిపల్కుటయు)
("మైరావణుండను మనుజాశనుండు)
(తెఱఁగొప్పమిమ్మిటఁ దెచ్చినవాఁడు)
వానిమర్దించెద వలనొప్పఁబోయి"

—: హనుమంతుఁడు మైరావణుని జంపుటకై
పాతాళలంకనుఁ బ్రవేసించుట :—

అనిపల్కుటయు జయమనుచు దీవించి
మరిమీరుదనుజుని మాయసత్వమున
నిద్రఁగప్పినఁజూచి నిఖిలధర్మాత్మ

---

[1] మందహాసాకారంబుదాల్చి. [2] వగలేక. [3] చూడక మనసుసంతోషంబుగాదు
[4] సంబటుగాన.

కీపాటువాటిల్లె నేమనవచ్చు
ననివిధి దూఱుచు నరుగుచోఁ జనదు
వాలరోమంబులు [1]వాఁడిగాఁ జేసి
పరువడి [2]పెట్టెను బదిలంబుచేసి
కరువలిపుత్త్రుండు కడునుగ్రుఁడగుచుఁ
దివిరియాపురమంత ధీరుఁడై చొచ్చె.

—: హనుమంతుఁడు పాతాళలంకఁ జొచ్చుటను
సూదిముఖుఁడు మైరావణున కెఱుకపఱచుట :—

అటమున్నె లంకలో నీవార్తఁ [3]దెలిసి
[4]సూదిముఖుండంతఁ జూచి రావణుని
మొగసాలముందఱ మొఱవెట్టుకొనుచు
"దేవ! నేఁడొకకోతి తెగువమైవచ్చి
రక్తాక్షుఁబోరిఁగొని రభసంబు మెఱసి
మంత్రులనందఱ మడియించిపిదపఁ
క్రూరుఁడై పురములోఁ [5]గ్రొవ్వియున్నాఁడు 620
దేవదానవులకు దృష్టింపరాదు
నీపట్టణముఁజొర నిఁకెంతవాఁడు
చలమున నేవీనిఁ జంపనోవుదును
[6]నరయఁ జెప్పితినీకు నసురాధినాథ!
నాకెదురెవ్వరు నరభోజనుండ!"

—: మైరావణుఁడు వృత్తాంతమెల్ల నరసి
హనుమంతునితో యుద్ధమునకుఁ గదలుట :—

అనిన మైరావణుండనగ బెట్టురికి

---

[1] వడిరావువెట్టి. [2] మందసము. [3] లెల్ల. [4] సూదిముఖుండనువాడు. [5] కేంగుచున్నాండు.
[6] యరుగ.

కరమర్థి రాజులకడ కేఁగుదెంచి
వారట లేకున్న వగఁ చిభీతిల్లి
చనుదెంచి మంత్రుల చావులఁజూచి
రయమునఁ బడియున్న రక్తాక్షుఁజూచి
దోర్దండకాగాసక తోరంపు[1]భీతి
నీలమేఘుఁడు లేని నేరమిఁజూచి
మనమునఁ[2]గుందుచు మైరావణుండు
కొలువుకూటమునకుఁ గొమరొప్పవచ్చి
చతురంగబలములఁ జయ్యనఁబిలిచి
దండనాయకులనుఁ దగఁజూచిపలికె
"వింటిరె! యొకకోతి వెఱువకవచ్చి
కడఁగి రక్తాక్షునిఖండించివైచి
మంత్రులఁబొరిగొని మలయుచున్నాఁడు
కాన నాకపిఁ జంపఁ గదలి పోవలయు — 630
(ననుచునాజ్ఞాపించి యంతఱుఁగూడి)
సంభ్రమంబునఁజని చయ్యనవచ్చి
వయ్యాళితోడను వాలుచున్నట్టి
హనుమంతుఁగనుఁగొని యార్చిపెల్లుబ్బి
శరవృష్టిఁగురియింపఁ జతురుఁడైనిలిచి
వాలముఖంబున వరబాణతతులఁ
దునియలుగాఁజేసి తుండించివైచి
రథముల[3]విఱిచి సారథులనుగ్గాడి
కరిఁగరిత్రోవేయ గగనంబుముట్టఁ
దురగంబుతోడను దురంగంబువేసి
రథములతోవైచి రథములఁజిదిపి

---

[1] కడకు. [2] గొందించి. [3] చెలంగరప్పించి.

రథసారథులఁబట్టి రణవీథిఁద్రుంచి
తనవాలమల్లార్చి దర్పించి మెఱసి
పదుల నూఱుల వేల బంధించి పట్టి
వసుమతితోఁడుత వరగర్వమెసఁగ
తరువులఁగొండలఁ దనరఁగఁబెఱికి
దనుజసేనలమీఁదఁదగ వేసిచంపె

—: హనుమంతుఁడు శతజిహ్వాది రాక్షసులను వధియించుట :—

అంతట శతజిహ్వుఁడవలీలఁదాఁకఁ
జెలువొందగావాని జిహ్వలఁబెఱికి
కడునుగ్రముగ వానిఁ గడ జీవుఁజేసి 640
యంతటఁబోనీక యాగ్రహంబునను
వెలయరోషము విశ్వజిహ్వునిఁదాఁకె
వక్షంబుఁ బొడిచిన వాఁడంతనుగ్ర
రోషించి మఱిఖడ్గరోమునిఁజంపెఁ
గాలదంష్ట్రినిఁబట్టి ఖండించివైచె
సేనాధిపతి నుగ్రసేనునిఁ జంపె
వజ్రకవచుని మెడకా వాలమ్ముఁజుట్టి
వసుమతిపై ద్రవేసి వానినిర్జించె
ముందట నానూదిముఖుఁ బొడఁగాంచి
"ఓరి! శూరుఁడనంచు నుదరిపడెదవు
మునుపునాచేతను ముక్కుఁబోనాడి
పిదపను లంక[illegible] బిఁకి నేనంటి
బ్రతిమాలితే నంటి పందననుకొంటి[1]
[2]వెంత వేగంబున నిటువచ్చినావు"

---

[1] ననుకొంటి. [2] యెంత వేగుడవై తిరుగ వచ్చినావు.

అనివాలమున వాని నదరంట వ్రేసి
తాఁగాల వక్షంబుఁ దన్ని చంపుటయుఁ
[1]బారలి వాఁడంతట భూమిపైఁ గూలె
మఱియును గ[illegible]యట్టి మంత్రినందనులఁ
[2]బాఱిఁగొని యాభంగిఁ బొలియించుటయును
[3]గోపించి గదఁ బుచ్చుకొని దీర్ఘజిహ్వుఁ 650
డేపునఁ బఱతెంచి యనిలజుఁ దాఁకెఁ
దాఁకిన [4]నుగ్రుఁడై తరుచరేశ్వరుఁడు
[5]చేగదతో దీర్ఘజిహ్వునిఁ జంపె

—. హనుమంతుఁడు జంబుమాలిని జంపుట :—

నంతటఁ గోపించి [6]యాగ్రహంబునను
నరడంబుఁ దోలుక యాజంబుమాలి
హనుమంతుఁ దాకిన నతిక్షీరుఁడగుచుఁ
[7]బవనుజుఁ జేసిన బాణంబులెల్ల
రయమునఁ బొడిచేసి రాక్షసుఁ దాఁకి
[8]తాలతమాలాది తరువుల నపుడు
ఉరవడి దనుజుపై నొగి వేసి వాని
[9]రథము ముక్కలు చేసి రాక్షసుఁ బట్టి
పెనసి వాలముఁ గట్టి బిట్టు దట్టించి
కొనకాలఁ బట్టి యాక్రోశింప వాని
వడిఁ ద్రిప్పి నేలపై [10]వైవగా వాఁడు

---

1 పోసినాడంతలో. 2 పారియించుటిభంగి పాలియించుటయును. 3 కోపిచ్చిక వియించుకొనదీర్ఘ జింహు. 4 నచపలుండై. 5 చేతిగదనైచి. 6 అగ్నిమైయుండు. 7 పవనుజు నేసిన ......ంబులెల్ల. 8 తాలతమాల చన్పకతరువులాది. 9 చెక్కలుజేశి రాక్షసులబట్టి. 10 వైచివైచుటయు.

తలవ్రయ్యలై పడి ధరణిపైఁ గూలె

—: హనుమంతుఁడు అగ్నికేతుని బరిమార్చుట :—

వాఁడుఁ గూలుటఁ జూచి వడిఁ గోపగించి
కెరలుచు నాయగ్ని[1] కేతుఁడు మిగుల
దట్టించి నొక భద్రదంతి పై నుండి
శరపరంపరలచేఁ జటుల వేగమున
బలియుఁడై హనుమంతుపైఁ గురియింప 660
నచలుఁడై హనుమంతుఁ డా బాణతతుల
బలియుఁడై పొడిచేసి పటురౌద్రగతినిఁ
(గోలియా యేనుఁగ తొండంబుఁ బట్టి)
కుదియించి పడవైచెఁ గుంభిని మీఁదఁ
[2]గరినంతఁ దెగటార్చి కలికి రక్కసుని
తలపట్టి పడవైచి తన్ని చంపుటయుఁ

—: మారుతి మైరావణుల యుద్ధము :—

[3]గని రావణుండంతఁ గడునుగ్రుఁడగుచుఁ
గటకటా! యీ కోతి కడఁగి రాక్షసులఁ
బొరియింపుచున్నాఁడు పోరిలోపలను
వీనిఁ జంపక యున్న విహితంబు గాదు
అనుచుఁ గోపాగ్నులు నండందనిగుడ
ననలార్కసంకాశ మగు రథంబెక్కి
వర దివ్యశస్త్రాస్త్రవైఖరి తోడ
మైరావణుఁడు వచ్చి మారుతిఁ దాఁకి
పరఁగంగఁ దనతపోబలమునఁ జేసి

---

1 కేతుండనువాడా. 2 కడిమి మై. 3 కనుగొని రావణు. 4 అనవార్క.

తెఱఁగొప్ప వడసిన దివ్యబాణముల
వర్షంబుగురియుకై వడి గుప్పినపుడు
కలఁగక ధీరుఁడై కరువలిసుతుఁడు
కదలకయున్న యాకారంబుఁజూచి
[1]మైరావణుండంత మదిలోనఁదలఁచె 670
కాలాగ్నిరుద్రుఁడో కడఁగి యావీర
బద్రుఁడో యత్యుగ్రపావకవరుఁడో!
ప్రళయకాలమునాటి భైరవుండ[2]గునో
[3]ఒనరనుపేంద్రునికుపమింపరాదు
(ఇతఁడు వానరుఁడని యేనమ్మరాదు)
అనుచు రాక్షసవీరుఁడతివిస్మయమున
నరయుచు రౌద్రబాణములేయఁదొణఁగె
సరినాల్గుశరములు సాధించిమఱియు
వలనొప్పమారుతి వక్షంబువ్రేయ
నదితాఁకి వివశుఁడై నగచరేశ్వరుఁడు
అంతలోఁ[4]దెలివొంది యాతనిరథము
కోపించియవలీల కొనినొగల్ వట్టి
యుదరంటనేలతో [5]నణఁచెనాక్షణమె
విలుఁదునుకలుచేసి వెలయుసారథుని
నుక్కడంగఁగఁజేసె నుగ్రతమెఱసి
మరియంత విరథుఁడై మైరావణుండు
గడఁబుచ్చుకొని వచ్చి కరువలిసుతుని
వదలకవ్రేసిన వనచరోత్తముఁడు
వడిమ్రొగ్గి ధృతిదూలి వలనొప్పలేచి

---

[1]కలకమైరావణుదపోయదొణఁగి. [2]డొకాని. [3]వొనరకుపేంద్రుండనివుప. [4]నెదలిసి.
[5]....మెనవాణ

గదరెండుతునుకలుగాఁ జేసివిఱిచి 680
మెఱసివాలముచేత మెడఁజుట్టిపట్టి
భూమిపై నడఁచియుఁ బొరలించిదనుజు
తలవ్రక్కలుగఁగొట్టి [1] దట్టించినిలిచె,
అంతమైరావణుండత్యుగ్రుఁడగుచుఁ
బఱతెంచియార్చినఁ బవననందనుఁడు
[2] రయమునవీఁడొక్క రాక్షసుండేమొ,
యనుచుఁగోపముతోడనాతనిఁదాఁకెఁ
జెనసియత్యుగ్రుఁడై పేర్చివాలమునఁ
జడయక ధీరుఁడై తఱచిరాఁదిగిచి
చలమున నిర్జించి చట్టలఁబాపి
సంధులు విఱిచియు శల్యముల్ పెఱికి
శల్యంబులొకవంక చట్టలొకవంక
సంధులుచట్టలు సరినాల్గుదిశలఁ
జీకాకుపడ వైచి చలఁగి యార్చుటయు
నంతలోపలవాఁడు అతిరభసమున
నార్చిముందటనిల్వ నావాయుసుతుఁడు
మాయావివీఁడని మదివిచారించి
"ఓరి! సహింపరా! ఉగ్రదానవుఁడ!
చెలువొంద నీమాయఁ [3] జీల్చివైచెదను
యేలగర్వించెదవింక నాయెదుట
బ్రతికిపోయితి వేనిబంటు [4] నేననుచు."
రయమునఁబఱతెంచి రాక్షసుఁదాఁకెఁ
దాకినవాడంత దర్పించిపల్కె

---

[1] రక్షించి. [2] రయమునవిండొక్క రాక్షసుండొకొని [3] సంహ్వాగించెదను. [4] కాద నుచు.

" వనచరాధమ! నీవు వసుమతిమీఁదఁ
బంతంబులాడెదు పగవారియెదుట
హరిహరాదులకైన నజునకునైన
దిక్పాలకులకైన దేవేంద్రుకైనఁ
గాలాంతకులకైనఁ గదనరంగమున
నానరంగఁ[1]బూసఁగదు యోరి! నన్నదురఁ
గొనకొనిప్రేలెదు కోతినీవెంత
నీసత్వ మరయంగ నేనుంటిగాని
నీవెంతరా! ఓరి! నిమిషంబులోనఁ
గదిసిమ్రింగెద నిన్నుఁగరుణఁబోవిడిచి "
యనుచునుద్ధతితోడ హనుమంతుడాఁకి
యెడిసికైదువఁగొని వోరబాహువెఱికి
ఝుంకెలుహుంకృతుల్ సరినెగుడుచుండ
నట్టహాసంబులు నార్పులు చెలఁగ
మరిహనుమంతుండు మైరావణుండు
రయమునబోరాడి రావణుఁబట్టి
దవడలఁ [2]దెగఁదన్ని దంతముల్ పెఱికి 700
కండలఁ దెగఁగోసి కఱకురక్కసుని
యముకలు ప్రేవులు యేవుతోఁజిదిపి
మాంసరక్తంబుల మజ్జమేధముల
వడిచూర్ణములుఁజేసి వసుమతిమీఁద
వెసజల్లిసరిలేని వేడుకతోడ
సమసెరావణుఁడని సంతోషమంది
మారుతసుతుఁడేఁగ మైరావణుండు
అప్పుడు చనుదెంచి యార్చిబిట్టెగసె,

[1] దలపోయవోరి. [2] కసనాటి. [3] చం . ... ..

కలకలనవ్వి యక్కరువలి సుతుఁడు
మదిలోనవెఱగంది మాయావిఁజూచి
"పొలుపొంద దురములో భుజబలంబునను
నెంతబల్లిదుఁడైన [1]నెదిరింపవచ్చు
చచ్చియుఁజావఁడీ చపలరాక్షసుఁడు
యేమిసేయుదువీని నెట్లు[2]వధింతు."
అనియిట్లు జింతించు ననిలజుఁజూచి
యంతరంగంబున నతివ దోర్దండి
మారుతతనయుఁడు మైరావణుండు
నేకాంగులై పోరి మెంతయునలసి
నివ్వెఱఁగందుట నిజముగాఁజూచి
యచ్చటఁ జనుదెంచి యావాయుసుతునిఁ 710
గనుఁగొనిపలికె నాకాంతదోర్దండి
మారుతాత్మజ! వీనిమాయలఁబొంది
కాలదత్తునిసుతుఁ గదనరంగమునఁ
బొడఁజూప వలదని బుద్ధిగాఁజెప్పి
యేకాకియితనితో నేలపోరెదవు
చలమునవీఁడేల చచ్చు యుద్ధమున
మర్మంబుఁజెప్పితి మఱచితివీవు
(అనఁదనమనమున నతివనుబొగడి)
కరమర్థిఁదెలిసి యాకరువలిసుతుఁడు.
పొలుపొంద గిరిఁ[3]గూర్చి పోయేటియపుడు
మదిలోనఁజింతించి మారుతాత్మజుని
మతమునఁబలికె నామనుజభోజనుఁడు.

---

[1] రొంపపణవచ్చు. [2] ధరించు. [3] నాగిరిబా.

"ఓరి! వానర! నీవుయొంటి నా పురముఁ
జొచ్చితివెఱవక శూరతమెఱసి
యదియునుఁగాక నీ వాహవంబునను
(నాతోడఁ బోరుట యలవియేనీకు)
నీకేడుజగములు యేపుమై నిలువ
హరిహరబ్రహ్మదులాదిగాఁగలఁగ
దేవతాదులనెల్ల ధీరతమెఱసి
బవరంబులోఁదొల్లి [1]పడఁద్రోసినాఁడ 720
వలనుప్ప ననుగెల్వవనచర! నీకు
నలవియె తలపోయ నజ్ఞానబుద్ధి!
పోరఁజూచెదవింకఁ బొలియకఁబొమ్ము"
అనవుండు కోపించి యావాయుసుతుఁడు
మాయావిదెసఁజూచి మరికోపగించి
"ఓరి! పాపాత్ముడ! ఉపమింపరాని
తరుచరసేనాబ్ధిఁదగ మోసపుచ్చి
దశకంఠు పనుపునదానవ! నీవు
రాజులఁదెచ్చితి రభసంబు మెఱసి
అనుచు గర్వించెద వాత్మలోనీవు
(మొగతన మిదియౌనె మూర్ఖతఁ
చెలువొంద వానరసేనపై వచ్చి
తెఱఁగొప్ప రాజులఁ దెచ్చితివేని
మగవాఁడవనవచ్చు మహిలోననిన్ను
నెఱుఁగకుండఁగఁగుక్కయిలుఁ జొచ్చినట్లు
ఘనులనిక్కడఁదెచ్చి గర్వించినావు)

---

[1] పరపినవాఁడు.

నీపాటుఁజూడవు నీవుత్రుళ్లెదవు
ధరణిజఁ దెచ్చిన దశకంధరుండు
తలలుతప్పలుగాఁగఁ దాఁగూలుచుండుఁ
జలమున నినుఁజంప సమకట్టినాఁడు 730
(కూపానఁ) బడనుండఁ గొమరొప్పఁడనదు
వెనుకవానికిఁ జేయివెసనిచ్చినట్లు
గులమును [1]జెఱచిన కుత్సితుండతఁడు
చెలువొందవానికై చెడితివి నీవు
పొలుపొందరాజ్యంబుఁ బోనాడుకొంటి
నావానివలెవచ్చి నను మోసపుచ్చి
నీచావుఁగానక నీవునేఁడిట్లు
నీపాలవిధిదప్పె నేనేమి సేతు
[2]పొలుపొందగా నిన్నుఁ బొగడఁగొనతవు
మాయావి నీతోడ మాటలేమిటికి
నీలావుఁబరికింప నేనుంటిగాక
నీవెంతరావోరి! నినుఁ దోకఁగట్టి
పొలియింతు దివిజులు పొగడుచునుండ
నీమాయలన్నియు నీరుగావింతు ”
అనుచు వాయుజుఁడట్టహాసంబుఁ జేసి
యొడిసికైదువఁగొని యుగ్రతమెఱసి
మల్లయుద్ధంబున మదమెల్లనణఁచి
తనవాలముఖమున తాఁజుట్టిపట్టి
పెనచిరాఁదిగిచియుఁ బెంపొనరిఁచి
హుంకారరవమున నుర్వికంపింపఁ 740

---

[1] చెడగోరినచ్చుతుండువాఁడు. [2] పొలుపొందగానిన్ను నీవెం పొగడెదవు.

గరువలిసుతుఁడంతఁ గరమప్పళించె
నీభంగిఁదమలోన నిద్దఱుఁ బెనఁగఁ
[2]పాయుచుఁ గూడుచు బాహుదండముల
[3]వేయుచుఁ బాయుచు విఱిగిపారుదురు
పిడికిళ్లఁ బొడుతురు పృథులవేగమున
నార్పులుబొబ్బలు నట్టహాసములు
ఘుంకెలు హుంకృతుల్ సాహసంబులునుఁ
దమలోన దిక్కులు తగులుకొన్నట్లు
గొండలలో రెండు కొండలు గ్రతను
దట్టించియుద్ధతిఁ దాఁకినయట్లు
బోరాడిరిద్దఱు బోలురాజేంద్ర!
వెలయమీకెఱుఁగింప విస్మయమయ్యె
నేమని చెప్పుదు నినకులాధీశ!

—: హనుమంతుఁడు మైరావణుని సంహరించుట :—

హనుమంతుడంతలో నతిరౌద్రవృత్తి
మైరావణుఁ బట్టి మానంబువుచ్చి
ముక్కులుఁ జెవులును మొదలంటఁజిదిమి
తనరంగ తనరోమతతులచేనతని
సంధిసంధికిఁగట్టి [5]సత్త్వంబుమెఱయ
మెయిఁగట్టి కాలితో మెదలరాకుండ
సర్వవాయువులును [6]సరగొప్పఁగట్టి 750
పరఁగ వింధ్యాచలప్రాంతంబునందు
నొకకాలువెట్టి వేరొకకాలనతని

[1]గాలితనూజుండు. [2]పాయుదురు కూడుదురు. [3]వేయుదురు పాయుదురు. [4]దిక్కులు తములోనఢీకొన్నయట్లు. [5]బలమెల్లబుచ్చి. [6]చదరకుండగ గట్టి.

మెడఁద్రొక్కిపట్టి యామేరువునందు
వరబలంబునఁజేసి [1]వాడుస్వజీవ
[2]మక్కడదాఁచిన యాగుండుఁజూచి
దోర్దండి చెప్పిన తొట్టిమార్గమున
నెట్టని తుమ్మెదలేదు వాకిళ్లు
జొచ్చుట[3]నొక్కటఁ జోద్యంబుఁజూచి
యాతుమ్మెదలఁబట్టి యనయనొక్కటనుఁ
బట్టిచంపకవీని ప్రాణముల్ వోవు
పట్టిననొండొంటి పారిపోయెడిని
యేభంగిఁబట్టుదు (నేమిసేయుదును)
[4]అనియిట్లు జింతించి యనిలజుఁడంత
[5]గుండుతో (డనువానిగుల్లంగఁజఱచె)
(చఱచినం) తటవాఁడు చయ్యనచటఁ
గడలక మెదలక కడచినయట్లు
బలువిడి ధరఁగూలి ప్రాణముల్ విడిచె.
పిడుగు [6]పడినఁగూలు పృథివీధరంబు
పగిది వసుమతిపైఁబడియె రావణుఁడు
అప్పుడు రణభూమి యతిభీకరమున 760
మోములుశిరములు ముక్కుడొక్కలును
దుండంబులుఁజెవులు తునియలై పడ్డ
కరులు తురగములు ఘనముగా మడియఁ
గొఱప్రాణములతోడఁ గూడినభటులు
మేటిరాక్షసులును మిన్నులుముట్ట
నాడెడు నట్టలు నడలు భూతములు

---

[1] అతండుతనజీవ. [2] యందులోదాఁచినా గుండుచూచి. [3] యొక్కట సాధ్యంబు.
[4] తనమనమున చింతించి మారుతియంత. [5] గుండ్లతో నెమ్మనకూట...... [6] వేసిన.

పాడెదు ఢాకినుల్ భైరవంబెసఁగ
మాంసరక్తములకు మఱిగి భూతములు
పారుచుఁ దారుచు [1]భ్రమసి యాడుచును
నేపార రుధిరంపు టేటి లోపలను.
నీదాఁడుచును మదికిచ్ఛలంబైన
హాహారవంబుల నానందతతుల
నంజుళ్లు మెక్కుచు నావాయునుతునిఁ
బొగడుచుండెను మహాభూతసంఘములు
[3]పరగనత్తలకునుఁ బడుచుకోడండ్లు
వండఁదఱిగినరీతి వడినుండెరణము.
అప్పుడానందించిరఖిలదేవతలు,
పరఁగంగ హనుమంతుపైఁ బుష్పవృష్టి
నరుదుగాఁ గురియించి రాకాశమునను
దీవించిరప్పుడు దేవతలెల్లఁ 770
బాతాళవాసులుఁ బ్రస్తుతిఁజేయ
వెలయంగనహిరాజు వేయివిధముల
నరుదుగాఁబొగడె నాహనుమంతులావు.

—: మాతంగి విలపించుట :—

అంతరావణుపత్ని యడలుచువచ్చి
తనపతి మీఁదను దామొదుకొనుచుఁ
“ బోయితేరావణ ! భువనైకవీర !
చెప్పిన నామాట చెవిసోకనీక
పొలుపొంద రాజ్యంబుఁ బోనాడుకొంటి

[1] పరిణమింపుచును. [2] హాహాసాలార వ్రగముళానందతతుల. [3] పరంగ నంతలకు భాగసంబునకు.

నీపాలివిధి తప్ప నేనేమి సేతుఁ
బరఁగ రాఘవుతోడి పగవలదంటిఁ
బవనజుండెట్లైన బ్రతుకనీడంటిఁ
(గని తెచ్చి) నీచావుఁగానలేనైతి
నీపనియిట్లుండ నేమనవచ్చు
నెక్కడిదశకంఠుఁ డెక్కడిచెలిమి
మదిమదినుండి నీమదమార్చుకొంటి
తనకునెక్కడిదిక్కు దానవాధీశ!"
(అని వేయి) భంగులనడలుచుండఁగను
సుతునిఁదోడ్కొనివచ్చె (సుదతిదోర్దండి)
(పరఁగంగ) హనుమంతు పదములకెఱఁగి
సురకంటకునిచావుఁ జూచి శోకించి 780
మాతంగినూరార్చి మైరావణునకు
నగ్నిసంస్కారంబులమరంగఁజేసి
మువ్వురుహనుమంతు [1]ముందఱనిలువ

—: హనుమంతుఁడు మాతంగి నూరార్చి నీలమేఘు రూపవతులకుఁ బెండ్లి చేయించి పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁ గట్టుట :—

మారుతసుతుఁడంత మాతంగిఁజూచి
"కరమర్థి శ్రీరాముకారణంబునను
మదమత్తుఁడైవచ్చె మైరావణుండు
కరమర్థి నాతఁడు కనియెస్వర్గంబు
నటుగాన వెఱవకుమతివరో! నీవు
నీదు మేనల్లుఁడు నిజధర్మపరుఁడు

మువ్వురు. గాంచెద. [1] వెకు.........రొనీవు.

విష్ణుభక్తుఁడు మహివినయపరుండు
అతనికి నీకూఁతు నారూపవతినిఁ
(బెంపు మీరఁగనిచ్చి పెండ్లి గావించి)
చెలువొందగాబంధు జనులునుఁగూడఁ
బొలుపొంద సౌభాగ్య భోగసంపదల
ననుభవింపుముగాక యడలకు''మనుచు
మాతంగిశోకంబు మాన్పియంతటను
మంత్రులహితులను మరిపురోహితులఁ
బరఁగంగఁబిలిపించి పవనసందనుఁడు
నీలమేఘునిఁదెచ్చి నిజ[1]సదనమున
నారూపవతికన్య ననురాగముననుఁ
బొలుపొందనతనికిఁ బెండ్లిసేయించి
పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁగట్టి
శ్రీరామనామము చెల్లునందాఁక
చెలువొందరాజ్యంబు సేయుమీవనుచుఁ
బొందుగానతనికి బుద్ధులుఁజెప్పి
తెఱఁగొప్ప బహువిధ దీవెనలిచ్చి
ధర్మంబు దయయును దగవునుహితవు
మరినీవుతప్పకు మంత్రులబుద్ధి
నతిభక్తి[2]వినుమంచు నతనికిఁజెప్పి
మానంబుఁగాచిన మగువదోర్దండిఁ
బిలిపించినతిభక్తిఁ బ్రియములుఁబలికె
"నరుదుగానీ[4]తోన నాడినమాటఁ
జెల్లించితిని''యని చెప్పియామగువ 790

---

[1]శోభనమున. భక్తి......... [3]పిలిచియు. [4]నీతోన.........

—: హనుమంతుఁడు రామలక్ష్మణ సహితుఁడై మత్స్యవల్లభుని సాహాయ్యమునఁగొలనుదాఁటి వానరసేనలఁగలియుట :—

వారలవీడ్కొలిపి వాయునందనుఁడు
కరమర్థిరాజుల కడకేఁగుదెంచి
మహిన్ ప్ప(నాయుక్క) మండసంబూడ్చి
పొలుపొంద నాదివ్య (పురుషులఁ) జూచి
మెల్ల నేవారలు మేల్కొనకుండఁ
దనదుహస్తంబునఁ దాఁగొనివచ్చి
(మారుతతనయుండు మత్స్యవల్లభుని)
(తలచెనంతటవాఁడు తడయకవచ్చి) 800
ముదమొప్పఁ దనతండ్రి ముండటనిలిచి
నరకరాజులజూచి సంతోషమంది
రాజులఁదండ్రిని రయమున మెఱసి
వీవుపై నిడుకొని విపులసత్వమునఁ
గొమరొప్పగా[1]వారిఁ గొలనుదాటించి
ధరణీశులనుదించి దండంబుఁబెట్టి
హనుమంతునకుమ్రొక్కి హస్తముల్ మొగిచి
తండ్రి! యెక్కడనైనఁ దరియైనచోటఁ
దలఁచిన వచ్చెద దనరంగ వేగ
నని చెప్పిమగుడ వాఁడాత్రోవఁజనియె
వాయునందనుడంత వసుధీశవరుల
వలనొప్పఁగొనివచ్చి వనచరసేనఁ
గలియంగవచ్చినఁ గపివరులెల్ల
సుగ్రీవుడాఁదిగా సొరదివానరులు

[1] వించిగొలువులోపలను.

నేపారననిలజు కెదుటుగావచ్చి
పదివేలభంగులఁ బ్రస్తుతిఁజేసి
కొనిపోయిమిమ్మును గుశశయ్యమీఁద
నునుపనంతటిలోన యుదయించెనినుఁడు,
అనియిట్లు మునివరుఁడనిలజుమహిమఁ 810

—: శ్రీరామచంద్రుఁడు హనుమంతునిఁ బొగడుట :—

జెలువొప్ప వినుపింప శ్రీరామచంద్రుఁ
డానందమునుఁబొంది యామునీశ్వరుని
పాదపద్మములకు భక్తితో మ్రొక్కి
సంయమీశ్వరుఁజూచి సంతోషమంది
" నాఁడునిద్రింపుచు నాలోననిట్టి
భావంబుతోఁచగా భయమందిచూచి
(గుహఁబోలు) చోటికి కొనిపోయినట్లు
....
....
....
మీరుచెప్పంగ సమీరనందనుని
బంతంబువినఁగల్గె ఫలమయ్యెనాకు."
అనిహనూమంతుని నతివేడ్కఁజూచి
[2]కరమునకుండెడు ఘననవరత్న
హారంబులన్నియు నరయంగనిచ్చి
బహురత్నచయమగు పథకంబుఁబెట్టి
చెలఁగి కిరీటంబు శిరసుననుంచి

---

[1]మీరానతి ప్రనా......నుంతు, [2]కరకర మంటాడుకడు నవరత్న.

మన్నించి కౌఁగిట మానుగాఁ జేర్చి
వాయుతనూజుని వలనొప్పఁ జూచి
"తెఱఁగొప్ప నీలావు తెంపుగాఁ జేసి
దానవాంబుధి [1]దాఁటి ధరణిజఁ గొనుచుఁ
జెలువొప్ప రాజ్యంబు సేయంగఁ గలిగెఁ 820
గ్రమ మొప్ప సిద్ధించుఁ గ్రతు కోటిఫలము
అటుగాన నీవు నా యర్ధాసనమున
గూర్చుండు [2]మనిలజ! కోర్కె దీపింప"
అనిపల్కి రఘురాముఁ డా మునికనియె
"మునినాథ! వానరముఖ్యుండు నేనుఁ
బొత్తునఁ గుడువక పొసఁగదు మనను"
అనవుండు మునినాథుఁ డతిసంతసమున
శ్రీరాఘవేశ్వర! శ్రీరామచంద్ర!
[3]వారిధిగాంభీర్య! వరమేరుధైర్య!
పాతకారులు యెల్ల భస్మమైపోవఁ
దలఁచినంతట వారి తలఁపు సిద్ధించు
మీకృపఁ బొందె సమీరనందనుఁడు
యాతనిఁ దలఁచిన నెల్ల కార్యములుఁ
బడయుదురటుగాన భానుకులేశ!
అటుగాన నీవిట్లు.........
.........భంగులనమ్ము నీశ్వరుఁడు,
పరఁగ శ్రీరామునిఁ బ్రస్తుతి సేయ
మ్రొక్కి హనుమంతుండు మునివరుకపుడు
సద్భక్తి............ గాఁగ మెఱఁగి

---

[1]గడచి. [2]మనవుండు. [3]వరనిధిగాంభీర్య మేరుధైర్య. [4]మీకృపబడసిన మిహిరనందనుండు.

మోరకంకణములుమా.........,
.... పట్టుపచ్చడముఁ 830
గట్టంగ నిచ్చినకడు భక్తితోడ
ధనముదాన్యంబులు............,

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
1	12	వేఁగఁ	వేగ
4	2	రంజిల్ల పజ్జను	రంజిల్లఁబజ్జను
,,	3	మొదలుగాపరమహర్షమున	మొదలుగాఁబరమహర్షమున
,,	15	రంజీల్లుచున్న	రంజిల్లుచున్న
,,	24	జెలగి	జెలఁగి
5	15	వీరులతోఁడ	వీరులతోడ
,,	21	సుగ్రీవుడాఁదిగా	సుగ్రీవుఁడాదిగా
,,	23	కరముగ్ధి	కరమర్థి
7	3	గరమగ్ధి	గరమర్థి
,,	4	వెరగొప్ప	వెరఁగొప్ప
,,	6	దరుచర్లతోఁడ	దరుచర్లతోడ
,,	7	పెలయు	వెలయు
,,	21	చదురుఁడై	చతురుఁడై
8	5	బ్రహ్మాస్త్రనిహతికిఁబద్ధుడై	బ్రహ్మాస్త్రనిహతికిబద్ధుఁడై
9	6	వేదనబొంది	వేదనఁబొంది
10	6	జంచలి. పకలావు	జెంగలించుచులావు
,,	21	యాతెరంగంతయు	యాతెఱంగంతయు
,,	8	వసిష్ఠుడు	వసిష్ఠుఁడు
12	6	సిద్గించు	సిద్ధించుఁ
,,	7	పరఁగ	బరఁగ

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
13	15	యతనికౌఁగిట	యతనిఁగౌఁగిట
14	11	నెఱఁగి	నెఱిఁగి
,,	16	బగవారిఁగూఁడె	బగవారిఁగూడె
15	3	యెరుఁగవే	యెఱుఁగవే
,,	7	నెఱఁగన	నెఱిఁగిన
,,	17	పరగంగ	పరఁగంగ
,,	20	ధనుజాధినాధ !	దనుజాధినాధ !
16	2	గోరెఁడువాఁడు	గోరెడువాఁడు
,,	11	బరగంగ	బరఁగంగ
,,	17	నీవార్తపుత్తెరనచట	నీవార్తఁబుత్తెరనచట
23	14	కొమరొప్ప	నెఱఁగొప్ప
24	14	పగవానిపొగడెదు	పగవానిఁబొగడెదు
25	11	అనగ	అనఁగ
,,	21	దాల్చి	తాల్చి
,,	23	గాననినిప్పుడు	గాననిప్పుడు
26	7	నెఱుయంగ	నెఱయంగ
,,	20	ముఱ్కువిరిగిన	ముక్కువిఱిగిన
27	3	యిదియేమి	నిదియేమి
,,	14	తాకి	తాఁకి
28	13	మైరాపణుఁడు	మైరావణుఁడు
,,	17	శరణువేడిన	శరణువేఁడిన
,,	18	గావఁగనేరదితడు	గావఁగనేరదితఁడు
,,	20	యాత్మభంధుఁడవు	యాత్మబంధుఁడవు
29	23	బరగంగఁజెప్పి	బరఁగంగఁజెప్పి

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
30	7	యెల్లెఱుఁగవచ్చు	యెల్లెఱుఁగవచ్చుఁ
,,	8	కానిమాటలు	గానిమ్మాటలు
31	10	బరగనిద్ద అనుఁ	బరఁగనిద్ద అనుఁ
32	15	మఱసించి	మఱపించి
33	5	న్రాగ్రహంబొంద	నాగ్రహంబొంద
,,	6	సు్రీవుఁడు	సుగ్రీవుఁడు
35	11	నన్నసు	నన్నను
40	12	చెదఱకపోవ	? చెదఱకపోవ
,,	20	వాయునందనుడంత	వాయునందనుఁడంత
41	16	పృత్తాంత మెల్ల	వృత్తాంత మెల్ల
46	9	పురవిధి	పురవీథి
47	22	అంజనేయుఁడు	ఆంజనేయుఁడు
,,	23	పృత్తాంతమును	వృత్తాంతమును
,,	24	అనియిట్టుపలుకుచు	అనియిట్లుబలుకుచు
51	9	మైరావణేశు	మైరావణేశుఁ
54	9	సూదిముఖండు	సూదిముఖుండు
57	6	ధీరుడై	ధీరుఁడై
59	16	సేనాధపతి	సేనాధిపతి
,,	17	వజ్రకవచుని మెడక్	వజ్రకవచు మెడక్
60	13	దాకిన	దాఁకిన
61	15	గడునుఁగ్రుడగుచుఁ	గడునుగ్రుఁడగుచు
62	7	బద్రుఁడో	భద్రుఁడో
,,	17	యవలీలకొనినొగల్	యవలీలఁగొననొగల్
63	1	తునుకలుగాచేసి	తునుకలుగాఁజేసి

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
,,	5	మైరాపణుండత్యుగ్రుఁడగు చు	మైరావణుండత్యుగ్రుఁ డగుచు
,,	7	వ్ఁడొక్క	వీఁడొక్క
,,	15	చలఁగి	చెలఁగి
,,	24	దాకినవాడంత	దాఁకినవాఁడంత
64	16	రయమునబోరాడి	రయమునఁబోరాడి
,,	21	వసుమతిమీాద	వసుమతిమీాఁద
65	2	వెఱగంది	వెఱఁగంది
,,	10	మె తయు	యెంతయు
66	19	మూర్ఖతఁ	మూర్ఖతగాని
67	23	బెంపొనరిఁచి	బెంపొనరించి
68	12	మీాకెఱుఁగి ప	మీాకెఱిఁగింప
70	9	పరగ	పరఁగ
71	21	నాతఁకు	నాతఁడు
,,	22	వెఱవకు	3 వెఱవకు
72	8	పురోహితులఁ	పురోహితులఁ
73	21	వాయునందనుడంత	వాయునందనుఁడంత
,,	24	సుగ్రీవుడాఁదిగా	సుగ్రీవుఁడాదిగా
74	12	బావంబు	భావంబు
,,	13	చోటికికొనిపోయినట్లు	చోటికిఁగొనిపోయినట్ల
76	3	నిచ్చినకడు	నిచ్చినఁగడు